

॥ हरि:ॐ ॥

Published by Hariom Ashram, Nadiad, Gujarat

हरि:ॐ गुंजन

HARI:OM GUNJAN (Gujarati Bi-Monthly)

Year : 6 • Issue : 2 • 5th Sept, 2023 • Price : Rs. 10

પૂજ્ય શ્રીમોટાનો ૧૨૬મો જન્મદિન ઉત્સવ
(તા. ૭-૧૦-૨૦૨૩ શનિવાર અને તા. ૮-૧૦-૨૦૨૩ રવિવાર)
(વધુ વિગતો ટાઇટલ પેજ નં. ૨ ઉપર આપેલ છે.)

હરિ:ૐ

હરિ:ૐ

મારે સમાજને બેઠો કરવો છે

સમાજ મારો ભગવાન (દેવતા) છે

હું સર્વત્ર વિદ્યમાન છું

પૂજ્ય શ્રીમોટાએ સમાજને બેઠો કરવાની પ્રવૃત્તિ માટે વર્ષ દરમ્યાન કુલ ચાર ઉત્સવ ઊજવવા મંજૂરી આપેલ, તેમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ ભંડોળનો ઉપયોગ સમાજને બેઠો કરવાની પ્રવૃત્તિમાં જ કરવો. ઉક્ત પરિપ્રેક્ષ્યને લક્ષમાં લઈને હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ દ્વારા પૂજ્ય શ્રીમોટાનો ૧૨૬મો જન્મદિન ઉત્સવ ઊજવવા માટે અમોને યજમાન તરીકેનો મહામૂલો અવસર પ્રાપ્ત થયેલ છે, તો સર્વે સ્વજનોને મિત્રવર્તુળ સહિત પધારવા ભાવભર્યું આમંત્રણ છે.

- : સમૂહ ઉત્સવના યજમાન :-
નરોડા, અમદાવાદ તથા અન્ય સ્વજનો

સુરેશભાઈ વોરા - ૯૪૨૭૫ ૫૪૩૯૧ - કન્વીનર, સમૂહ ઉત્સવ સમિતિ

● ઉત્સવ તથા ઉતારાનું સ્થળ ●

શ્રી નરોડા કડવા પાટીદાર સમાજવાડી

નરોડા-દહેગામ રોડ, નરોડા, અમદાવાદ

● ઉત્સવ કાર્યક્રમ ●

તા. ૦૭-૧૦-૨૦૨૩, શનિવાર (સાંજે)

- શોભાયાત્રા : બપોરે ૩-૦૦ થી ૫-૦૦ - નામસ્મરણ મંદિર નરોડાથી નીકળી ઉત્સવના સ્થળે જશે.
- સાંજે ૫-૦૦ થી ૭-૩૦ - સ્વજનો દ્વારા હરિ:ૐ ધૂન અને ભજનો
- સાંજે ૭-૩૦ થી ૯-૦૦ - પ્રસાદનું આયોજન

તા. ૦૮-૧૦-૨૦૨૩ રવિવાર (સવારે)

- ૭:૦૦ થી ૭:૩૦ - ચા/કોફી, અલ્પાહાર
- ૭:૩૦ થી ૮:૩૦ - સ્વજનો દ્વારા નિત્ય પ્રાર્થના, હરિ:ૐ ધૂન અને ભજનો
- ૮:૩૦ થી ૧૦:૦૦ - ભજનો અને આરતી
- ૧૦:૦૦ થી ૧૧:૦૦ - પૂજ્ય શ્રીમોટા વિશે ઉદ્બોધન
- ૧૧:૦૦ થી ૧૧:૩૦ - આશ્રમનો અહેવાલ, આભારવિધિ
- ૧૧:૩૦ થી ૧૨:૩૦ - ગુરુવંદના (સમર્પણ વિધિ), મહાપ્રસાદ

હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ 'ઉત્સવમાં આવનાર દાન' ડો. વિક્રમ સારાભાઈ એવોર્ડ માટેના ભંડોળમાં આપશે.

નોંધ : તા. ૦૭-૧૦-૨૦૨૩ને શનિવારે બહારગામથી આવનાર સ્વજનોને ઉતારાના સ્થળે રાત્રિ રોકાણ માટે તેઓની સંખ્યા તા. ૦૫-૧૦-૨૦૨૩ (સાંજના ૬-૦૦) સુધીમાં નીચે જણાવેલ નંબર પર વ્હોટ્સએપ સંદેશો મોકલીને તેમ જ ફોનથી વાત કરવા વિનંતી.

અરવિંદભાઈ આઈ. પટેલ : ૯૮૨૪૦ ૩૩૦૨૫

રજનીભાઈ પટેલ : ૯૯૯૮૯ ૬૬૭૪૩

● AMTS બસ : કાલુપુરથી ૧૨૮, ૧૨૭, ૬૬/૩, લાલદરવાજાથી ૧૨૫ ● BRTS બસ : કાલુપુરથી ૫, ૮, ૧૪

હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ પ્રકાશન

હરિ:ૐ ગુંજન

'HARI:OM GUNJAN' (Gujarati Bi-monthly)

વર્ષ-૬, અંક-૨

માનદતંત્રીશ્રી : રાજેન્દ્રભાઈ રાવલ

સાપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર, ૨૦૨૩

ઊઠો ! જાગો ! ટટ્ટાર થાઓ !

પ્રભુકૃપાથી તમે જો મારાં ખરેખરાં સાચાં સ્વજન હોવ, તો મારા આવા દિલના બળતાઝળતા બળાપાને કૃપા કરીને નીરખવાનું કરો. અને તેથી કરીને પણ જો તમે ચેતવાનું કરી શકો, તો તે ભારે પ્રભુકૃપા થશે. આપણે જ્યાં જેમ જવું છે, ત્યાં તેમ જવાની તૈયારી ના કરી શકીએ, તૈયારી કરવાને બદલે આપણાથી નીચું જવાતું હોય અને તેવું નીચું જવામાં પણ આપણને તેવી રીતે નીચે ગયા કરવાની સભાનતા પણ ના પ્રગટતી હોય અને ત્યાં યુદ્ધ આપવાનું આપણાથી ના બનતું હોય, ત્યારે મારે આપણી જીવન પરત્વેની ભાવનાને કેવી રીતે સમજવી તે મને સમજાતું નથી. પ્રત્યક્ષ લક્ષણ વિના કંઈ પણ કશું મારાથી માની શકાતું નથી. માટે, કૃપા કરીને ઊઠો ! જાગ્રત બનો ! અને જાગીને ટટ્ટાર થાઓ ! અને ટટ્ટાર થઈને કટિબદ્ધ થઈ વિચાર, વૃત્તિ અને વલણની સામે ભારેમાં ભારે સંગ્રામ પ્રગટાવો. જીવનસાધનાના સંગ્રામ એ તો ખાંડાની ધારે ખેલવાના છે. અને એ તો માગી લે છે ભારેમાં ભારે પુરુષાતન. એ પુરુષાતનનો ઉત્સાહ અનંત પ્રકારનો અને અનંત બળશક્તિનો છે. એમાં હવાતિયાં માર્યે કશું પ્રગટી શકે તેવું નથી. મારે તમને બધાંને ગભરાવવાં નથી, પરંતુ જે સાચું છે, તે જ કહેવું છે. આપણે જે કરવાને માટે પ્રભુકૃપાથી બધાં ભેગાં મળેલાં છીએ, તે કરવામાં જો તમે સભાનતા ના જગાડી શકતાં હોવ અને તેમાં તમારાં હિંમત, ઉત્સાહ, ખંત, કાળજી અને ચીવટાઈ ના દાખવી શકતાં હોવ અને એવી તમારા દિલની ખેવના તમારામાં હોય જ નહીં તો આપણે તે મૂકી દેવું તેમાં સાચી પ્રમાણિકતા છે અને આપણે તે માર્ગના સ્વજન તરીકે નહીં, પરંતુ જેમ સામાન્ય પ્રકારના બીજા માનવીઓ પ્રભુકૃપાથી મને મળે છે કરે છે, તેમ તેવા એક સામાન્ય માનવી તરીકે રહીએ, તે આપણે માટે તેવી સ્થિતિમાં વધારે યોગ્ય છે. - શ્રીમોટા જીવન સંદેશ, આ. અગિયાર; પૃ. ૧૭૨

હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદને દાન-ભેટ આવકાર્ય છે.

આશ્રમના બેંકખાતામાં કોઈ પણ બેંકની પેમેન્ટ એપ, RTGS, NEFT, IMPS, UPI મારફતે દાન/ભેટ મોકલી શકાય છે.

એકાઉન્ટનું નામ : હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ, HARI OM ASHRAM, NADIAD

બેંકનું નામ : BANK OF BARODA - બેંક ઓફ બરોડા, Mission Road Branch, Nadiad

સેવિંગ્સ એકાઉન્ટ નંબર : 72850100008267

IFSC કોડ : BARB0DBMISS (Fifth Character is ZERO) (પાંચમો આંકડો શૂન્ય સમજવો.)

ઓનલાઈનથી દાન મોકલનાર સ્વજને તેમનું પૂરું નામ, અટક, સરનામા (પીનકોડ સહિત)ની જાણ દર્શાવેલ આશ્રમના વ્હોટ્સએપ નંબર ઉપર મોબાઈલ નંબર, પાનકાર્ડ સાથેનો ઈ-મેઈલ અચૂક કરવાથી જ ઈ-કમ્પેક્ષમાંથી કરમુક્તિને પાત્ર IOBE સર્ટી આપી શકાશે. અન્યથા કરમુક્તિ મળશે નહીં. (ઈ-કમ્પેક્ષ એકટની કલમ ૮૦(જી)(પ) અન્વયે ભેટની રકમ કરમુક્તિને પાત્ર છે.)

વ્હોટ્સએપ નંબર : પરેશભાઈ શાહ (મેનેજર) : ૯૪૦૮૯ ૨૦૭૫૭ અથવા રાજેન્દ્રભાઈ રાવલ : ૯૯૭૮૪ ૦૫૨૩૧

ઉપરોક્ત પદ્ધતિથી 'હરિ:ૐ ગુંજન'નું લવાજમ પણ મોકલી શકાશે.

ટ્રસ્ટીમંડળ	અનુક્રમણિકા
શ્રી જિતેન્દ્રકુમાર જી. અમીન	ક્રમ વિષય પૃષ્ઠ
શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ બી. રાવલ	૧. સંસાર : પાઠશાળા એવમ્ પ્રયોગશાળા - સંપાદક ૫
શ્રી જોગેશ(મંગેશ)ભાઈ ડી. પટેલ	૨. 'જ્ઞાનમાં ભગવાનનું દર્શન કરાવનાર
શ્રી પ્રણવભાઈ એસ. પટેલ	લોકસેવક સંત પૂજ્ય શ્રીમોટા - ભરત'કુમાર' ઠાકર ૮
શ્રી કીર્તિભાઈ બી. પરમાર	૩. શ્રીમોટાની 'નિમિત્ત' રચના - નિરૂપણ - કાર્તિકેય ભટ્ટ ૧૧
પમી તારીખે દ્વિમાસિક અંક પ્રગટ થાય છે.	૪. કુટુંબ વત્સલ યૂનિયો - ડૉ. ઉષા ખેર ૧૩
બદલાયેલ સરનામાની જાણ ગ્રાહક નંબર સાથે	૫. પૂજ્ય શ્રીમોટાની ગુણલક્ષી કેળવણી - ડૉ. કૌશિક મહેતા ૧૪
આશ્રમના વોટ્સએપ નંબર ઉપર અથવા	૬. સત્પુરુષની સહાય - ડૉ. રમેશ ભટ્ટ ૧૭
હરિ:ૐ આશ્રમ, પો.બો. નં. ૭૪, નડિયાદ-૩૮૭૦૦૧ને કરવી.	૭. ધન્ય ધરા ગુર્જરી ! ૧૮
હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ	૮. ચાહવાની કળા ૧૮
આશ્રમ : ૭૮૭૮૦ ૪૬૨૮૮	૯. જીવદશાવાળાની અને અજપાજપવાળાની શ્વાસની પ્રક્રિયા - શ્રીમોટા ૧૮
પરેશભાઈ : (મો.) ૯૪૦૮૮ ૨૦૭૫૭	૧૦. ભાવની એકાગ્રતા - શ્રીમોટા ૨૦
રાજેન્દ્રભાઈ : (મો.) ૯૯૭૮૪ ૦૫૨૩૧	૧૧. બહેનો પ્રત્યે પૂજ્યભાવનું મહત્ત્વ - શ્રીમોટા ૨૧
લવાજમ	૧૨. મારે સ્ત્રીનો અવતાર શા માટે લેવો છે ? - શ્રીમોટા ૨૨
છૂટક નકલ : રૂ. ૧૦/- વાર્ષિક : રૂ. ૬૦/-	૧૩. સદ્ગુરુની કૃપાની પ્રાર્થના - શ્રીમોટા ૨૩
પાંચ વર્ષ : રૂ. ૨૫૦/- દસ વર્ષ : રૂ. ૪૦૦/-	૧૪. જીવનમુક્તિથી વિદેહ મુક્તિ સુધીનો ગાળો - ઈન્દુકુમાર દેસાઈ ૨૪
પ્રકાશન સ્થળ : હરિ:ૐ આશ્રમ, પો.બો. ૭૪, શેઠી નદીને કિનારે, જૂના બિલોદરા, નડિયાદ-કપડવંજ રોડ, નડિયાદ-૩૮૭૦૦૧	૧૫. સાધકનાં જરૂરી લક્ષણો - શ્રીમોટા ૨૫
મુદ્રક : સાહિત્ય મુદ્રણાલય પ્રા.લિ., સિટી મિલ કમ્પાઉન્ડ, કાંકરિયા રોડ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૨૨	૧૬. નિવેદન : હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત ૨૬

પરમાર્થે દાન આપવા જાહેર અપીલ

ડૉ. વિક્રમ સારાભાઈ એવોર્ડના કોર્પસ ફંડમાં વૈજ્ઞાનિકોને તેઓના મોભા પ્રમાણે એવોર્ડની રકમ વધારવા માટે બન્ને હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ, સુરત દ્વારા સંયુક્ત અપીલ કરેલ છે. તો સર્વ સ્વજનોને પરમાર્થે દાનના યજ્ઞમાં દિલ ખોલીને દાન આપવા વિનંતી કે જેથી નક્કી કરેલ લક્ષ્યાંકને પહોંચી શકાય. બાજુમાં આપેલ QR કોડ સ્કેન કરીને દાન આપી શકાય છે. દાનની રકમ ઈન્કમ ટેક્ષ એક્ટની કલમ ૮૦(જી)(પ) અન્વયે કરમુક્તિને પાત્ર હોઈને નામ, સરનામું, પાનકાર્ડની વિગત, અચૂક વ્હોટ્સએપ નંબર, ૯૪૨૭૦૮૩૨૧૬ અને ૯૮૭૯૯૦૮૯૮૦ પર મોકલવી જેથી પહોંચ બનાવીને મોકલી શકાય

શ્રીમોટાને સૌ કોઈ એક મહાન સંત તરીકે જુએ છે. પરંતુ શ્રીમોટા સાથે સાથે પ્રખર ચિંતક, લેખક એવમ્ “જીવન ઘડવૈયા” કહેવાય તેની જાણ બહુજન સમાજને કદાચ નથી. શ્રીમોટાના અધિકાંશ પુસ્તકો “જીવન” શબ્દથી નામકરણ થયેલા છે. “જીવન” શબ્દમાં શ્રીમોટા સર્વને જણાવે છે કે જીવનનો અને સંસારનો સ્વઘડતરની કેળવણીના ઉત્તમ સાધન તરીકે સ્વીકાર કરવાનો છે.

નર્મદાજીમાં ઝંપલાવ્યા બાદ ચમત્કારિક બચાવ થતાં તેઓશ્રીને નવીન ચેતના પ્રાપ્ત થઈ. ત્યારબાદ જીવન સાધના દ્વારા ‘દિવ્યજીવન’નો ઉત્તમ નમૂનો સમાજ સમક્ષ મૂક્યો.

શ્રીમોટાનું સંસારલક્ષી ચિંતન અનુભવમાંથી ઉદ્ભવ્યું છે. તેથી જ તો તે ઉત્તમ કેળવણી છે. વિશ્વના તત્ત્વચિંતકોએ સંસારને ‘મિથ્યા’ કહ્યો, તો કોઈએ ‘માયા’ તો કોઈએ ‘નાટકનું સ્ટેજ’ તો વળી કોઈએ ‘કાગજ કી નાવ’ની ઉપમા આપી. જ્યારે શ્રીમોટાએ સંસારની જે ઉપમા આપી છે તે મુજબ “સંસાર એ તો જીવનનો બોધપાઠ શીખવાની પાઠશાળા છે અને જીવનવિકાસ કાજેની પ્રયોગશાળા છે. અર્થાત્ શ્રી મોટા સંસારને આજીવન ચાલતી પ્રક્રિયા તરીકે કેળવણીનું વિશાળ ક્ષેત્ર ગણાવી સંસારને પાઠશાળા તેમજ પ્રયોગશાળા સ્વરૂપે જુએ છે.”

શ્રીમોટા સંસારને દિવ્યજીવન અર્થે સાધનાના એક સાધન તરીકે સ્વીકારવા કહે છે. સંસારનો સ્વીકાર સામાન્ય જીવની જેમ કરવાનો નથી પરંતુ જીવનની સાથે મળેલી સૃષ્ટિ તેમજ સર્વ સગાં-સંબંધીઓમાં પ્રભુનાં દર્શન કરતાં કરતાં ભાવપૂર્ણ રીતે સ્વીકાર કરવાનો છે. આવા વિવેકપૂર્ણ સ્વીકાર પાછળ કેળવણીનો સૂક્ષ્મ હેતુ પણ કેળવવાનો છે.

સામાન્ય રીતે સંસારમાં આવતી પ્રતિકૂળતાઓ, અવરોધો, વેદનાઓ, દુઃખો કે મુશ્કેલીઓ અથવા કર્મોની ફરજોમાંથી ભાગી છૂટવાં ભાગેદુવૃત્તિને પોષવા “પ્રભુના” નામના ઓઠાં હેઠળ સંસારનો ત્યાગ કરે છે. શ્રીમોટા આવી ભાગેદુવૃત્તિને પોષવાને બદલે સંસારમાં જ રહીને ઉર્ધ્વજીવન અર્થે સતત કેળવણીલક્ષી સંઘર્ષ કર્યા કરવાનું સૂચવે છે.

સંસારમાં જ્યાં ત્યાં સઘળે જ્યાં જુઓ ત્યાં અથડામણ, ઘર્ષણ આદિ જ છે. સંસારનો હેતુ તો સાધકને માટે જીવન કાજે ઉપર આવવાનો ને પોતાની આંતરિક શક્તિને ખીલવવા સારું છે. એટલે કે ઊર્ધ્વજીવન કેળવવા મથતી વ્યક્તિએ દૈનિક વ્યવહારોમાં થતી સ્વપ્નદોષ કે વર્તનદોષની અથડામણોમાં વિશેષ દૃષ્ટિ રાખવાની છે. પ્રત્યે તક (પ્રસંગ), જીવન વિકાસ કાજે કેવી રીતે ઉપયોગી થઈ પડે તેનો જીવતો ખ્યાલ સતત સેવવાનો છે. માતા-પિતા, પતિ-પત્ની, ભાઈ-બહેન, મિત્ર કે સગાં-સંબંધીઓ સાથે જીવનવ્યવહારમાં થતી અથડામણોનું પૃથક્કરણ કરી જીવનવિકાસના હેતુ અર્થે જાતને ઊર્ધ્વગામી બનાવવા કજીયા, કંકાસ, વેદનાઓ, દુઃખો વગેરેનો સ્વીકાર કરી એક પ્રકારની જીવન-સાધના કરવાની છે. આમ શ્રીમોટાની દૃષ્ટિએ જીવન સાધનાનો માર્ગ એ દિવ્યજીવનની પ્રાપ્તિ માટેનો સાચો આધ્યાત્મિક માર્ગ છે. એટલે કે સાચું અને એકમાત્ર શિક્ષણબળ જીવન પોતે છે.

વ્યક્તિને જાણે અજાણે સમાજમાંથી કંઈક શીખવાની ધગશ (હેતુ) હોય તો સંસારમાં બનતાં બધાં પ્રસંગો શિક્ષક જેવાં જ છે. સંસાર પાઠશાળા કે પ્રયોગશાળાને પૂર્તતા કરતાં શ્રીમોટાના વિચારો :

૧. સંસાર મળેલો છે તે શક્તિનો વિકાસ કરવાને, શક્તિના જ્ઞાનના અનુભવ કાજે.

૨. સંસારનું ક્ષેત્ર જીવન વિકાસની સાધના કાજે ઉત્તમ પ્રકારનું છે.
૩. સંસાર એ જીવનના પમરાટને બદલાવવા જે મળેલી તપશ્ચર્યાની ભૂમિકા છે.
૪. સંસાર તો જેને શીખવું છે તેને તો પ્રત્યક્ષ ગુરુ છે.
૫. સંસાર એ મરુભૂમિ નથી પરંતુ સાધનામય જીવન જીવવાને કાજે તપોમય ભૂમિ છે.
૬. પ્રભો! તારી શાળા જગતભરમાં વ્યાપી રહી છે.
૭. સંસાર તો તપી તપીને શુદ્ધ થવાને યજ્ઞની વેદી છે.
૮. જીવનમાં જે જે મળેલું છે તે શીખવાના સાધનરૂપે મળેલું છે.
૯. જગત એટલે કે ભવ્ય મહાન નીતિની ક્ષરતશાળા કે વ્યાયામગૃહ છે. તેમાં આપણે દરેકે વ્યાયામ કરવાનો છે કે જેથી આપણે વધારે ને વધારે આત્મબળવાળા બનીએ.
૧૦. સંસાર તો જ્ઞાનની ભાવના કેળવવા કાજે છે.
૧૧. સંસાર મિથ્યા નથી એ તો ઘડાવવા કાજે મળ્યો છે.

ઉપરોક્ત શ્રીમોટાના વેધક અવતરણોમાં સંસારને ક્યાંય અવગણ્યો નથી. પરંતુ જીવનવિકાસની સાધનાના ક્ષેત્રમાં ઉત્તમોત્તમ ક્ષેત્ર કોઈ હોય તો તે સંસાર છે.

જંગલમાં કે હિમાલયની ગુફાઓમાં એકાંત સેવી સાધના કરવી તેના કરતાં જીવન જીવતાં જીવતાં સંસારમાં રહીને જીવનને દિવ્યતા અપાવવી તે કઠિન એવમ્ મુશ્કેલ છે. વાણી, વ્યવહાર અને સ્વભાવથી પીડા આપતી સેંકડો વ્યક્તિઓ સાથે પોતાની જાતનું ઘડતર કરવું એ એક પ્રકારનું ઊંચામાં ઊંચું તપ છે. સંસારિક જીવનમાં રહેતાં રહેતાં જે

કાંઈ ગમા-અણગમા, ધિક્કાર કે પ્રેમ જાગે તેમાંથી 'કેળવણી' પ્રાપ્ત કરવી સરળ નથી જ.

દરેક વ્યક્તિમાં જે કંઈ ભલું છે, જે કંઈ ઉત્તમ છે તે સ્વીકારીને વ્યક્તિગત ત્રુટિઓ છે તેને નિર્મૂળ કરવા સતત પ્રયત્નશીલ રહેવું તે એક પ્રકારનો જીવનયજ્ઞ સંસારની તપોભૂમિ ઉપર જ શક્ય બને છે.

શ્રીમોટાએ સંસારને ફક્ત પાઠશાળા નહિ પરંતુ પ્રયોગશાળા પણ કહી છે. તેમજ સંસાર એ તો પ્રત્યક્ષ ગુરુ છે. વૈજ્ઞાનિક અનેક પ્રયોગોના પૃથક્કરણની જેમ સંસારમાં-જીવન વ્યવહારમાં પ્રત્યેક જોગ-સંજોગ (પ્રસંગ)નો પ્રત્યક્ષ અનુભવ પણ પ્રયોગ છે. શ્રીમોટા સંસારને જીવનશુદ્ધિ અર્થેની ભઠ્ઠી પણ કહે છે. “સંસાર વ્યવહારનો દાવાનળ એ તો જીવનને ગળાઈ ગળાઈને સંપૂર્ણ શુદ્ધ થવાવા કાજેની ભઠ્ઠી છે.”

સંસારમાં બધાની સાથે જ્ઞાનભક્તિપૂર્વકનો સુમેળ સાધતા રહેવામાં જીવનની યથાર્થતા રહેલી છે. સંસાર કુથલી કે નિંદા કરવા મળેલ નથી. જીવનમાં પ્રસંગો સિવાય બીજા શેનાથી આપણે ઘડાઈ શકવાનાં છીએ? તેથી પ્રસંગોમાં તો ગુરુ બિરાજેલા છે. વિષનો કડવો ઘૂંટડો પીવા વારો આવે તો તેને અમૃત તરીકે સ્વીકારીને જે જીવ જીવન સંગ્રામ ખેલે છે, તે જીવન જીવી જાણે છે. ગમે તે જીવ ગમે તે પ્રકારનો હોય અને દેખીતું તેનું વર્તન ખરાબમાં ખરાબ હોય તો પણ આપણે તેનામાં સદ્ભાવનાથી વિચારવાનું રાખીએ તે આપણા કાજે ઉત્તમ પ્રકારની કેળવણી છે. સંસારમાં જેની સાથે મેળ રાખીને વર્તીએ તે પણ ભગવાનનું ભજન જ છે. બધામાં સુમેળ ભાવે વર્તવાનું છે. આપણા કાજે કોઈ શું કહે છે, શું વિચારે છે તેની કશી ગણતરી મન કરવા બેસી ન જાય તેની ખાસ કાળજી ખૂબ ખૂબ રાખવાની છે. પ્રત્યેક સંબંધ આપણી આંતરિક ચેતનાને જીવતી જાગતી રાખવા કાજે છે. બધાં જે

સંબંધમાં હોય તેમના સદ્ગુણો નીરખ્યા કરવાની કેળવણીનો અભ્યાસ મનને પ્રગટાવવાનું જીવતું જ્ઞાન જાગૃતિથી રાખ્યા કરવાનું છે. સાચી રીતે જીવવાનું તો તે જ કહેવાય કે જે રીતે જીવવાથી સંસાર વ્યવહારમાં જે બધાં મળેલાં છે તેમને બધાંને આપણાથી કરી પ્રેમ ઉપજે, ઉલ્લાસ, ઉત્સાહ પ્રગટેને આપણાથી કરી તેમના જીવનમાં કંઈક હળવાશ, શાંતિ, પ્રસન્નતા, આનંદ પ્રગટે, ને તેમના જીવનમાં આપણાથી કંઈક ઉપયોગી થઈ પડવાનું જો પ્રભુકૃપાથી બનતું હોય તો તે તેમ વર્તાય એવા પ્રકારનું જીવન તે જીવન છે. સંસારના બધા કામ આપણે કરવાનાં પણ તેમાં લોપાયા વગર તટસ્થતાથી. સંસાર એ તો વૃત્તિઓથી તરવા કાજેની મુક્તિનાવ છે.

ચેતનને અનુભવવા કાજે જ માનવીનો જન્મ છે. તે અર્થે જ જીવન અને સંસાર છે. સંસારમાં ને જીવનમાં મળતાં દુઃખો, કષ્ટો, મુશ્કેલીઓ, ઉપાધિઓ વગેરે બધું જીવને સાચું ભાન પ્રગટાવવા કાજે છે. ક્યારેક જીવનઘડતર કાજે વિષનો ઘૂંટડો પીવાનું આવે તો તે પી જઈને પણ શિવ બનવાનો જ પ્રયત્ન કરવાનો છે. માનવીને સંજોગો, પરિસ્થિતિ, સંસાર વ્યવહાર જે તે બધું કર્મ સંજોગે મળે તે ભોગવી લીધા વિના કોઈનોયે છૂટકો નથી. પણ, તે બધું મળે છે જીવનમાં ગુણ વિકાસ માટે. સમતા, તટસ્થતા, ધીરજ, સહનશક્તિ, ઉદારતા,

ત્યાગ -આ બધા ગુણો કંઈ એમને એમ કેળવાઈ જતા હોતા નથી. એ તો જીવનમાં તેવા તેવા પ્રકારના સંજોગોમાં ને પ્રસંગોમાં આપણે તેવું તેવું જ્ઞાનભાન પ્રકટાવી પ્રકટાવી વર્તવાનું કર્યા કરીએ તો જ તેનું બળ પ્રકટે છે.

“સાચો પ્રેમ” એટલે સંસારમાં મળેલાં જીવો પ્રત્યે નીતરતા સદ્ભાવથી નિરપેક્ષ ભાવે ચાહવું, “સાચી ભક્તિ” એટલે તમામ માનવોમાં પ્રભુદર્શન કરવા; “સાચું જ્ઞાન” એટલે તમામ માનવોમાં દિલમાં ઉઘડેલી ને ઊંડી ઉતરેલી સમજણને જીવનવિકાસ કાજે જીવનમાં વણી લેવાની વૃત્તિ; “સાચું કર્મ” એટલે પ્રત્યેક પ્રસંગમાંથી જાગૃતપણે ગુણ-ગાઘતા પ્રાપ્ત કરવી.

ટૂંકમાં સંસારશાળામાં જ જ્ઞાન, ભક્તિ અને કર્મનો ત્રિવેણી સંગમ કરી જીવનને સાર્થક કરવું. સંસારના પ્રસંગોમાં ને એમાં મળતાં રહેતાં કર્મોમાં તથા તે તે અંગે કરીને મનમાં ઉપજતા વિચારો, લાગણી, વૃત્તિ વગેરેમાં વ્યક્તિને જીવન જીવવાની કળાની અમૂલ્ય કૃપા તકો સાંપડતા વ્યક્તિ સંસારમાંથી ઊર્ધ્વજીવન યા દિવ્યજીવન માટે ઘણું ઘણું શીખી શકે તેમ છે.

આમ સંસાર એ તો પ્રત્યક્ષ પાઠશાળા એવમ્ પ્રયોગશાળા છે.

(સંકલન : રાજેન્દ્ર રાવલ,
શ્રીમોટા અને શિક્ષણ, પૃ. ૯૬ થી ૧૦૮)

હરિ:ૐ આશ્રમ નડિયાદ મળેલ દાન			
જુન, ૨૦૨૩	રૂ. ૧,૩૭,૪૪૬.૦૦	જુલાઈ, ૨૦૨૩	રૂ. ૨,૩૨,૪૮૫.૦૦
ડૉ. વિક્રમ સારાભાઈ એવોર્ડ માટે મળેલ દાન			
નડિયાદ		સુરત	
જુન, ૨૦૨૩	રૂ. ૧,૪૭,૦૧૨.૦૦	જુન, ૨૦૨૩	રૂ. ૫૨,૧૧૧.૦૦
જુલાઈ, ૨૦૨૩	રૂ. ૧૧,૧૬,૮૮૪.૦૦	જુલાઈ, ૨૦૨૩	રૂ. ૮૧,૨૨૪.૦૦

૨. 'જ્ઞાનમાં ભગવાનનું દર્શન કરાવનાર લોકસેવક સંત પૂજ્ય શ્રીમોટા

(૧૨૫મી જન્મજયંતિ વર્ષની ઊજવણી નિમિત્તે)

ગુજરાતની ઊજળી સંત-પરંપરામાં એક એવા સિદ્ધસાધક થઈ ગયા, જે સંતોના બાહ્ય પરિવેશની દૃષ્ટિએ અને બહુવિધ સેવાલક્ષી પ્રવૃત્તિઓને કારણે નોખા-અનોખા તરી આવે. સંન્યાસ પછી એમનું હુલામણું નામ ચોફેર એટલું તો પ્રચલિત બન્યું કે આજે મૂળ નામની ઓછા લોકોને જાણ હશે. ગુર્જરભૂમિના આ 'સાચા સંસારી સાધુ' એટલે યુનીલાલ આશારામ ભાવસાર ઉર્ફે પૂજ્ય શ્રીમોટા (૧૮૮૮-૧૯૭૬) !

'મારે સમાજને બેઠો કરવો છે' એવા દૃઢ સંકલ્પ સાથે શ્રીમોટાએ સમાજના સર્વાંગી વિકાસને પોતાનું જીવનધ્યેય બનાવ્યું હતું. વ્યક્તિ અને સમાજ માનસિક-શારીરિક રીતે સ્વસ્થ બને તે માટે જીવનપર્યંત કાર્યશીલ રહેનાર મોટાએ ભગવાં ધારણ કર્યા વિના કે પછી ઘરબાર છોડ્યા વિના આત્મકલ્યાણ સાથે સમસ્ત સમાજ માટે પણ લાંબા ગાળાની અનેક હિતકારી પ્રવૃત્તિઓ શરૂ કરી હતી.

સ્વરાજ્યની લડતોમાં સામેલ

પૂજ્ય શ્રીમોટાનો જન્મ ૪થી સપ્ટેમ્બર, ૧૮૮૮ (તિથિ અનુસાર સંવત ૧૯૫૪ના ભાદરવા વદ ચોથ)ના સાવલી (જિ.વડોદરા) ખાતે મધ્યમ પરિવારમાં થયો હતો. પિતા રંગરેજનું કામ કરતા અને 'ભગત' તરીકે ઓળખાતા. બાળ યુનીલાલનો ઉછેર સામાન્ય વાતાવરણમાં થયો હતો. પાછળથી ભાવસાર પરિવાર ધંધાર્થે કાલોલ (જિ.પંચમહાલ) આવી વસ્યો હતો. યુનીલાલે માધ્યમિક ભણતર પેટલાદ (જિ.આણંદ) અને કૉલેજ શિક્ષણ વડોદરામાં લીધું હતું.

જલિયાંવાલા બાગના નરસંહાર (૧૯૧૯)

પછી ગાંધીજીએ સ્વરાજ્યની લડત ઉપાડી. તેમની હાકલ પરથી બે વિદ્યાર્થીઓએ પણ સરકારી કૉલેજનો બહિષ્કાર કરી એપ્રિલ, ૧૯૨૧માં ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ (અમદાવાદ)માં જોડાયા. આ બંને આગળ જતાં ગુજરાતના મહાન સંતો બન્યા. યુનીલાલ ભાવસાર 'પૂજ્ય શ્રીમોટા' તરીકે, જ્યારે પાંડુરંગ વિઠ્ઠલ વળામે 'રંગ અવધૂત' (૧૮૮૮-૧૯૬૮) તરીકે ખ્યાતિ પામ્યા !

વિદ્યાપીઠમાં તેઓ ગાંધીજી (૧૮૬૯-૧૯૪૮), કાલેલકર (૧૮૮૫-૧૯૮૧), કૃપલાણી (૧૮૮૮-૧૯૮૨) અને ગિદવાણી (૧૮૮૯-૧૯૫૭)ના હાથ નીચે રાષ્ટ્રિય ચળવળના રંગે રંગાયા. ગાંધીજીના આદેશથી અસહકારની લડત (૧૯૨૧-૨૨)માં ઝંપલાવ્યું અને અભ્યાસ છોડી લોકસેવા કરવા ભરુચ જિલ્લાનાં ગામડાઓ ખૂંટી વળ્યા. પછી નડિયાદ (જિ.ખેડા) આવી ઈન્દુયાયા (૧૮૯૨-૧૯૭૨)ના માર્ગદર્શન હેઠળ ચાલતા અંત્યજ સેવા મંડળમાં જોડાયા અને હરિજન શાળાની નોકરી સ્વીકારી.

સેવા અને સાધનાનો સંગમ

પરંતુ મોટું કુટુંબ, સીમિત પગાર, દેવાની ચિંતા, પરિવારજનોનો ઉપહાસ અને ઉપેક્ષા વગેરેથી તેમને વાઈ-મૂર્છા (ફેફડું)નો રોગ લાગુ પડ્યો. આથી હતાશ થયેલા યુનીલાલે ચિંતાના ભાર તળે ૧૯૨૨માં ગરુડેશ્વરની ભેખડ પરથી નર્મદામાં ઝંપલાવી દીધું; પરંતુ કોઈ દૈવયોગે બચાવ થયો. ત્યારબાદ નર્મદાતટના સંત અવિનાશી મહારાજ (બાળયોગીજી)એ એમને ૨૨મી જાન્યુઆરી, ૧૯૨૩ (વસંત પંચમી)ના દીક્ષિત કર્યા.

આમાં કોઈ ઈશ્વરીય સંકેત માની એમણે ‘હરિ:ૐ’નો મંત્રજાપ આરંભ્યો. ચારેક માસમાં જ હિસ્ટીરિયા (ફેફરું) ગાયબ થઈ જતાં આત્મશ્રદ્ધા વધી. ૧૯૨૩માં જ સાંઈખેડા (જિ.નરસિંહપુર, મધ્યપ્રદેશ)ના અવધૂત સંત ધૂણીવાળા દાદા ઉર્ફે સ્વામી કેશવાનંદજી સુકીર્તિ મહારાજ (૧૮૪૨-૧૯૩૦)નાં દર્શન કરી આઘ્યાત્મિક પ્રેરણા પામ્યા. તેઓ એમના ગુરુ હતા.

તે પછી ૧૯૨૮માં સાકોરી (જિ.અહમદનગર, મહારાષ્ટ્ર)ના બાબા ઉપાસની મહારાજ ઉર્ફે કાશીનાથ ગોવિંદરાવ શાસ્ત્રી (૧૮૭૦-૧૯૪૧) સહિત સંતો-મહાત્માઓનો પરિચય થતાં સેવા સાથે સાધના પણ આરંભી. મન મક્કમ અને ચિત્ત શાંત થયું. પરિણામે ૧૯૩૦માં મનની નીરવતાનો અનુભવ કર્યો.

૧૯૩૦-૩૨ દરમ્યાન નમક સત્યાગ્રહની લડતોમાં ભાગ લીધો અને સાબરમતી, વીસાપુર, નાસિક, યરવડા જેલમાં પણ ગયા. હરિજન સેવક સંઘના સહમંત્રી રહ્યા. •સમાંતરે વિકટ સાધનાઓ કરીને ઉચ્ચ આત્મિક વિકાસ સાધતા ગયા. ૧૯૩૪માં દ્વૈત (સગુણ બ્રહ્મ)નો અને આખરે ૨૯મી માર્ચ, ૧૯૩૯ની રામનવમીની રાત્રે બનારસમાં એમને અદ્વૈત (નિર્ગુણ બ્રહ્મ)નો સાક્ષાત્કાર થયો.

‘મોટા’ કેમ કહેવાયા ?

ત્યારબાદ તેઓ દેશાટને નીકળ્યા. તે દરમ્યાન તામિલનાડુના કુંભકોણમ્ અને તિરુચિરાપલ્લીમાં એન. ગોપાળદાસની પેઢીના ભાગીદાર (અને પછીથી અમદાવાદ હરિજન આશ્રમના કાર્યકર) નંદુભાઈ શાહ ઉર્ફે નંદલાલ ભોગીલાલ શાહ (૧૯૦૪-૨૦૦૪) સાથે તેઓ નિકટના પરિચયમાં આવ્યા, જેઓ પાછળથી એમના સાધક-અંતેવાસી બન્યા.

નંદુભાઈના માતા જેઠીબાએ યુનીલાલને પોતાનો દીકરો માન્યો હતો. બીજા પુત્રો કરતાં તેઓ વયમાં

મોટા હોવાથી તેમને મોટા તરીકે સંબોધવાનું શરૂ કર્યું. જેઠીબાનો ‘મોટો’ વખત જતાં યુનીલાલ મટી બધા માટે ‘સંત મોટા’ બની ગયા !

પોતે પ્રારંભમાં અનુભવેલી ‘એકાન્ત’ માટેની મુશ્કેલી બીજા સાધકોને ન પડે તે માટે દક્ષિણ ભારતના પ્રવાસ પછી ગુરુપ્રેરણાથી એમણે કુંભકોણમ્, નડિયાદ, સુરત અને નરોડા ખાતે ‘હરિ:ૐ આશ્રમો’ સ્થાપ્યાં અને તેમાં આત્મિક શ્રેય માટે એકાંતિક વાતાવરણ પૂરું પાડતાં ‘મૌનમંદિરો’ (સાધના કુટિરો)ની પણ યોજના કરી.

વૈજ્ઞાનિક અભિગમનું ધ્યેય

પૂ.શ્રીમોટા જે કોઈ વાત કરતા તે કોઈ શબ્દાડંબર વિના દિલની ભાષામાં વાત કરતા. એમના મતે આ કાળ વિજ્ઞાનનો છે. કુદરત પોતાની બક્ષિસો આપવા તત્પર છે. આપણામાં ગ્રહણશીલતા કે ભૂમિકા જાગેલી નથી. વિજ્ઞાનનાં આ રહસ્યો ખુલે, એનાં સશોધનો થાય એ જરૂરી છે. પાંડુરંગ શાસ્ત્રી (૧૯૨૦-૨૦૦૩)ના ‘છોડમાં રણછોડ’ની જેમ દાયકાઓ પૂર્વે શ્રીમોટાએ ‘જ્ઞાનમાં ભગવાન’ની વાત કરી. એમની વિજ્ઞાનલક્ષીતા એમને અનન્ય સંત તરીકે સ્થાપે છે.

પૂ.શ્રીમોટા વિશે ઘણું લખાયું છે. જીવન વિષેની ગહન ફિલસૂફીની ઘણી વાત એમણે ચર્ચી છે. રોજબરોજના વ્યવહાર પરત્વે પણ એમનું ચિંતન સૂક્ષ્મ છે. તેઓ નર્ચા ભકિતમાર્ગી નહોતા. એટલે તો એમના આશ્રમોમાં પૂજાપાઠ-ક્રિયાકાંડ, કથા-આખ્યાનો, યજ્ઞો-ભંડારા, પાટોત્સવો-મહોત્સવો, સમારંભો-પ્રવચનો, સપ્તાહો-પારાયણો, યાત્રા-રેલી...જેવા કોઈ ક્રિયાકલાપોની ધમાલ નથી !

પણ, વૈજ્ઞાનિક અભિગમના વિકાસ પરત્વે જે ધ્યાન અપાયું છે તે તેને આવાં અન્ય સ્થાનોથી નોખા પાડે છે. આજે પણ એમના આશ્રમોમાં માત્ર ચાર

ઉત્સવો (ભાદરવા વદ ચોથ-જન્મદિન, વસંત પંચમી-દીક્ષા દિન, રામનવમી-સાક્ષાત્કાર દિન અને ગુરુપૂર્ણિમા) સાદાઈથી ઉજવવામાં આવે છે.

વિવિધ ક્ષેત્રે પ્રદાન

પૂજ્ય શ્રીમોટાએ જાહેરજીવનનાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં દાનગંગા વહાવી છે. સાઈકલિંગ, તરણસ્પર્ધા, સ્નાનગારોનું નિર્માણ, કિશોરો માટે ‘બાલભારતી’ અને વયસ્કો માટે જ્ઞાનગંગોત્રી’ ગ્રંથશ્રેણી રૂપે પ્રથમ ગુજરાતી વિશ્વકોશ (છવીસ ભાગો)નું પ્રકાશન તેમ જ સાહસ, શૌર્ય, પરોપકાર, વિજ્ઞાન, તબીબી અને કૃષિ સંશોધનો તથા લલિત અને લલિતેતર કળાઓને પોષવા અને પ્રેરવામાં પૂ.શ્રીમોટાએ ગુજરાતમાં કરોડો રૂપિયાના દાન આપ્યા છે.

તેમના ટ્રસ્ટે પચીસ જિલ્લામાં લગભગ તેર કરોડ રૂપિયાના ખર્ચે પ્રાથમિક શાળાઓના અંદાજે પોણા નવ હજાર ઓરડાઓ બાંધવામાં સહાય કરી છે. છાત્રાવાસો કે વિદ્યાલયોનાં મકાનો બાંધવા કે અન્ય શૈક્ષણિક સુવિધાઓ વધારવા તેમ જ દુષ્કાળ રાહતની પ્રવૃત્તિમાં પણ હરિ:ૐ આશ્રમ ટ્રસ્ટ અગ્રેસર રહ્યું છે.

દેવા અને દેવાથી કંટાળીને આપઘાત કરવા નીકળનાર પૂ.શ્રીમોટાએ એકલે હાથે ભક્તોના દાનથી શિક્ષણ, જ્ઞાનવિજ્ઞાન, વ્યસનમુક્તિ, શારીરિક તંદુરસ્તી, આત્મિક સાધના જેવી અનેકાનેક સત્પ્રવૃત્તિઓ વિકસાવી બતાવી. શ્રીમોટા અધ્યાત્મ માર્ગના યાત્રી અને સગુણ-નિર્ગુણ બ્રહ્મના સાક્ષાત્કારી સિદ્ધપુરુષ ગણાયા. પરંતુ નાણાંના વહેવારમાં ભારે કાળજીવાળા. સમાજ પાસેથી જ એક હાથે લીધું ને બીજા હાથે સમાજોપયોગી કામમાં આપી દીધું.

સમાજસેવાની આદર્શ પ્રતિભા

પૂ. શ્રીમોટાએ જીવનને ઉત્કૃષ્ટ બનાવે એવા પ્રેરણાત્મક સાહિત્યનું વિપુલ પ્રમાણમાં સર્જન કર્યું

હતું. એમનાં લખાણોમાંથી ૮૩ જેટલાં પુસ્તકો સંપાદિત, તેમાંથી ફરી પંદર સંકલિત અને ત્રણ અંગ્રેજીમાં અનુવાદિત થયાં છે. એમના કેટલાંક નોંધપાત્ર પુસ્તકોમાં મનને, જિજ્ઞાસા, તુજ ચરણે, સાધનામર્મ, સંતહૃદય, ભાવરેણુ, હરિજન સંતો, જીવનસંગ્રામ, જીવનસૌરભ, જીવનગીતા, જીવનપરાગ, શેષ-વિશેષ, મૌનમંદિરનો મર્મ, મૌનએકાંતની કેડીએ, ગુણવિમર્શ, શ્રીસદ્ગુરુ, આર્તપોકાર, આત્મચરિત્રનો સમાવેશ થાય છે.

‘મારા અવસાન પછી ઈંટ-ચૂનાનું કોઈ સ્મારક ન કરતાં, જે કાંઈ દાન આવે તેનો ઉપયોગ ગુજરાતમાં શાળાના ઓરડા બાંધવા માટે કરજો’ એવી વસિયત સાથે પૂ.શ્રીમોટાએ સ્વૈચ્છિક રીતે દેહલીલા સંકેલી લીધી. મહી નદીતટે ફાઝલપુર (જિ.વડોદરા) ગામે એલેમ્બિકના માલિક રમણભાઈ ભાઈલાલભાઈ અમીન (૧૯૧૩-૨૦૦૦)ના ફાર્મહાઉસમાં ૨૩મી જુલાઈ, ૧૯૭૬ના એમણે અંતિમ શ્વાસ લીધા.

મદ્રાસી રીતની સફેદ ખાદીની લુંગી, ખભા ઉપર ઉપવસ્ત્ર અને માથે કાઠિયાવાડી ઢબનું ફાળિયું ... આ એમનો કાયમી પરિચિત બાહ્ય પહેવેશ રહ્યો હતો. પોતે એક મુક્તાત્મા અને સિદ્ધયોગી છતાં કદી કોઈ ચમત્કારોમાં પડ્યા નહોતા. આનંદ, સાદગી અને નમ્રતાની મૂર્તિ હતા. ગુજરાતના આધ્યાત્મિક-ભૌતિક વિકાસમાં મહત્વનું પ્રદાન આપનાર અને સમાજસેવાનાં અનેક કાર્યો સાથે સંકળાયેલા રહેનાર મુઢીઊંચેરા લોકસેવક સંત પૂજ્ય શ્રીમોટાનું જીવન સમાજ માટે એક આદર્શ છે.

- ભરત‘કુમાર’ પ્રા. ઠાકર

‘શિવમ્’, ૪૦, વૃન્દાવન નગર-૧, વૈશાલી સિનેમા રોડ, અંજાર (જિ.કચ્છ) ૩૭૦ ૧૧૦
ફોન : ૦૨૮૩૬ ૨૪૦૧૩૯ ૦૯૪૨૭૨ ૨૩૧૫૦:
ઈ-મેલ : bharatkumar15847@gmail.com

‘મને નિમિત્તનું કેવું નિમિત્ત ઓચિંતુ મળ્યું’ – શ્રીમોટા

[પૂજ્ય શ્રીમોટાએ નિમિત્ત વિષેની ચર્ચા શ્રી એ.જી. ભટ્ટ સાહેબના ઘેર તા. ૧-૪-૧૯૭૨ના રોજ અન્ય વિધવાનો સાથે ચર્ચા કરેલી. ત્યાર બાદ શ્રીમોટાએ ‘નિમિત્ત’નું વિજ્ઞાન પદ્ય રચનામાં લખીને પ્રસિદ્ધ કરાવેલ. તે વખતે શ્રી કાર્તિકેય ભટ્ટ ફક્ત વીસ વર્ષના અને આજે તેઓની એસી વર્ષની ઉંમરે પણ પૂજ્ય શ્રીમોટા વિરચિત - ‘નિમિત્ત’ એક અભ્યાસ પુસ્તક નિમિત્તના શ્લોકોનું સંક્ષિપ્તમાં નિરૂપણ ગદ્યમાં કરેલ છે. તેમાં નિમિત્ત વિજ્ઞાનનું રહસ્ય ખોલવામાં તથા અનુભવી પુરુષની લીલા વિસ્તૃત રીતે સમજાવેલ છે. શ્રી કાર્તિકેય ભટ્ટ સાહેબને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન. પુસ્તક બંને આશ્રમ પરથી રૂ. ૬૦ની નજીવી કિંમતે મળી શકશે.] - સંપાદક

ઈ.સ. ૧૯૭૨માં પૂજ્ય શ્રીમોટાએ નિમિત્ત વિષયની પદ્યરચના કરી હતી. કુલ ૪૧૯ કડીને આવરી લેતી આ પદ્યરચનાના કુલ ૧૪ અધ્યાય હતા. શ્રીમોટા જેને શૂન્ય અવસ્થા તરીકે વર્ણવે છે એવી અવસ્થામાં શ્રીમોટાની વાણીમાં - ભાષામાં આ નિમિત્તે વિજ્ઞાનનું અવતરણ થયું હતું. શ્રી એ. જી. ભટ્ટ સાહેબ કહે છે કે, “શૂન્યાવસ્થામાંથી અલૌકિક વિજ્ઞાનનું - જ્ઞાનનું અવતરણ થતું હોય છે. નિમિત્ત વિશેનું વિજ્ઞાન શ્રીમોટાની આવી જ અનુભૂતિમાંથી વ્યક્ત થવા પામ્યું છે.” શ્રીમોટાએ નિમિત્ત વિજ્ઞાનની રચનાને મનોવિજ્ઞાનનું એક બિંદુ જ ગણાવ્યું હતું. શ્રીમોટાએ કહ્યું હતું, “નિમિત્તમાં હજુ મેં બહુ લખ્યું નથી. ઊંડું ઘણું લખી શકાય એવું છે. નિમિત્તમાં એમાં બહુ ઊંડું જવાય એવું છે, પણ મારા મનમાં એમ કે આ લોકો સમજે નહીં ને આપણે - મારે વિદ્વતા માટે (લખવું નથી.)” આમ ઋષિઓ જેમ ઉપનિષદોના દષ્ટા હતા એમ શ્રીમોટા નિમિત્તવિજ્ઞાનનાં દષ્ટા બન્યા હતા.

શ્રી મોટાની ‘નિમિત્ત’ વિશેની પદ્યરચનામાં ત્રણ પાત્રો છે : સંસારીજીવ, શ્રેયાર્થી અને અનુભવી મહાપુરુષ. શ્રીમોટા સમજાવે છે કે, આ ત્રણેયને નિમિત્ત સાથે સંબંધ છે. શ્રીમોટા કહે છે કે, અનુભવીને સંચિત ક્રિયામાણ કે પ્રારબ્ધકર્મ નથી પણ એની સાથે આ જન્મમાં કે પૂર્વજન્મોમાં મળેલાનું પ્રારબ્ધકર્મ (નિમિત્ત) હોય છે. (બીજાનું પ્રારબ્ધ કર્મ અનુભવી સાથે સંકળાયેલું છે, કારણ કે એ અનંત જન્મો લઈને આવ્યો હોય છે.) હવે અનુભવી થઈ ગયો હોય ભલે, પણ એની સાથે

તો બધાં જીવો હતાં, પહેલાના અને આજના, તે બધા સાથે પ્રારબ્ધ કર્મ (નિમિત્ત) છે. અનુભવીને ભલે ન હોય. નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે જે અનુભવી છે તે જીવોને આત્મકલ્યાણનું ધ્યેય પ્રાપ્ત કરાવવામાં, હરિ પ્રત્યે અભિમુખ કરવામાં, ભગવાનનું નિમિત્ત માત્ર એટલે કે સાધન અથવા કરણ બને છે.

શ્રીમોટાના કહ્યા પ્રમાણે આવા અનુભવી સાથે જીવતો (શ્રેયાર્થી અથવા જીવ દશાવાળો સંસારી) જાગતો હાર્દિક સંબંધ સ્થપાતાં જીવોને પોતાના જીવન દરમિયાન જ આપમેળે જ તે સંબંધનું પરિણામ જણાયા વિના રહેતું નથી. પૂર્વજન્મોમાં કે આ જન્મમાં આવા (શ્રીમોટા જેવા) અનુભવી પુરુષ સાથે જોડાયેલા જીવનો વહેલો-મોડો ઉધ્ધાર થયા વિના રહેતો નથી. શ્રીમોટા કહે છે જીવમાં જુદા જુદા કરણો દ્વારા અનુભવી પ્રવેશે છે. શ્રેયાર્થીમાં આ કામ ઝડપથી થાય છે જ્યારે જીવદશાવાળામાં સમય લાગે છે. ટૂંકમાં જીવનું (શ્રીમોટા જેવા) અનુભવી સાથેનું નિમિત્ત વહેલું મોડું પરિણામ આપ્યા વગર રહેતું નથી. શ્રીમોટા સ્પષ્ટ કહે છે કે શ્રેયાર્થીએ પણ દુર્ગમપથમાંથી પસાર થવું પડે છે. પરંતુ આવી પરિસ્થિતિમાં પણ શ્રેયાર્થી હારી ન જતાં તે ભગવાનને આર્તનાદે પોકારે છે અને કપરામાં કપરી સ્થિતિ હળવી થતી અનુભવે છે. શ્રીમોટા કહે છે કે જેમ જેમ શ્રેયાર્થી એની સમજમાં ઊંડો અને ઊંડો ઊતરતો જાય છે તેમ તેમ પ્રકૃતિથી મોળો પડતો જાય છે, કારણ કે એને સમજાય છે કે બધું કતૃત્વ (નિમિત્તનું) ગુણોનું છે. અહીં શ્રેયાર્થીનો વિવેક તેની મદદમાં આવે છે.

શ્રીમોટા શ્રેયાર્થીનો વિવેક કેવો હોય તેની વાત કરતા કહે છે, “પળેપળનું અવધાન અને તત્પર બુદ્ધિ શ્રેયાર્થીને શ્રેષ્ઠ શ્રેયાર્થીની કક્ષામાં મૂકે છે.”

જવદશાવાળાને હૈયાધારણ આપતા શ્રીમોટા કહે છે કે, “અનુભવીના સમાગમથી લાભ ને લાભ જ છે. વ્યક્તિ કંઈ જ સમજણ વગર અનુભવી પાસે જતી હોય તો પણ તેનું કલ્યાણ જ છે. વ્યક્તિ જવદશાવાળો હોવા છતાં અનુભવીના શરીરમાંથી નીકળતા આંદોલનો ગ્રહણ કરી લે છે. જો મથતો Soul કે Struggling Soul હોય તો તે આંદોલનો - એને વધારે આગળ કરે છે. અલબત્ત આ માટે શ્રીમોટા એક પૂર્વપટલ પણ રજૂ કરે છે. જવદશાવાળાની અનુભવી સાથેની સોબત સદ્ભાવવાળી જોઈએ.”

શ્રીમોટાની આ ‘નિમિત્ત’ રચનાની એક વિશિષ્ટતા - વિલક્ષણતા છે. શ્રીમોટા શરૂઆતથી જ અનુભવી-જવન્મુક્તનો પ્રવેશ કરાવતા નથી, પરંતુ સંસારી, શ્રેયાર્થી જીવો વિશેની સંપૂર્ણ સમજ પૂરી પાડ્યા પછી એમની આ રચનામાં અનુભવીનો પ્રવેશ કરાવે છે. કુલ ૧૪ અધ્યાયોની આ પદ્યરચનામાં અનુભવીનો પ્રવેશ ચલચિત્રની ભાષામાં મધ્યાંતર (ઈન્ટરવલ) પછી એટલે કે આઠમા (શ્રેયાર્થી અને અનુભવી) અધ્યાયથી થાય છે. સમગ્ર પદ્યરચનાની કલાઈમેક્સ તો (અનુભવીની લીલા) દસમા અધ્યાયમાં આવે છે. શ્રીમોટાના સમજાવ્યા પ્રમાણે અનુભવી સકળ બ્રહ્માંડમાં ચેતનની પેઠે ફેલાયેલો નથી, પરંતુ જ્યાં જ્યાં (જીવો સાથે) નિમિત્ત મળે છે ત્યાં ત્યાં અનુભવી કાર્ય કરે છે. અનુભવી જીવમાં પ્રવેશ કરતી વખતે પ્રકૃતિનો માધ્યમ તરીકે ઉપયોગ કરે છે. તે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર વગેરે દ્વારા જીવોમાં પ્રવેશ કરે છે. અલબત્ત તે પ્રકૃતિનો સ્વામી હોવાથી તેને એનાં દોષ લાગતા નથી.

શ્રીમોટા જીવો સાથેના નિમિત્તના ત્રણ પ્રકાર પાડે છે : સ્થૂળનિમિત્ત, સૂક્ષ્મ નિમિત્ત અને કારણ નિમિત્ત. શ્રીમોટા કહે છે કે, “અનુભવી પ્રાપ્ત નિમિત્તને (જીવો સાથેના) ઉદ્દેશીને કદીક સ્થૂળ, કદીક સૂક્ષ્મ અને કદીક કારણ નિમિત્તથી વર્તન કરે છે. અમુક નિમિત્તથી જ વર્તવાનું તેને કોઈ બંધન ન હોવાથી એ ત્રણે નિમિત્તો

દ્વારા નિમિત્તથી સંકળાયેલા જીવોમાં પ્રવેશ કરે છે. બધા જીવો આ ત્રણે પ્રકારના નિમિત્તોથી મર્યાદિત બંધાયેલા છે તેથી તેઓ નિમિત્તના હાર્દને સમજવા સમર્થ નથી, પરંતુ અનુભવી તો મર્યાદાતીત હોવાથી પ્રાપ્ત થયેલાં નિમિત્તોનું (જીવોનું) પ્રારબધ્ય તેની સમક્ષ છતું થાય છે.” સાથે પરાપૂર્વના સંબંધોથી સંકળાયેલા જીવો વિશે પરાપૂર્વનું જ્ઞાન અનુભવી સમક્ષ પ્રકટ થાય છે. આવો અનુભવી નિમિત્ત દ્વારા પોતાની કામગીરી બજાવે છે. નોંધપાત્ર બાબત તો એ છે કે શ્રીમોટા આનો યશ અનુભવીને આપવાને બદલે હરિને આપે છે. શ્રીમોટા કહે છે કે, “હરિના ઈશારાથી હરિની ગૂઢ માયાને પારખીને સર્વત્ર પોતે નહીં, પરંતુ હરિ જ વિલસતો રહે છે. એમ એ અનુભવે છે.” પોતાના જીવો સાથેના નિમિત્ત કર્મોના સંચાલક તરીકેનું શ્રેય અનુભવી હરિને જ આપે છે.

અનુભવી મહાપુરુષની કાર્યપદ્ધતિ, કામગીરીની વાત શ્રીમોટાની ‘નિમિત્ત’ પદ્યરચનામાં રજૂ થઈ છે. આપણા સૌની વચ્ચે વિચરણ કરી ગયેલા મહાપુરુષ શ્રીમોટા કોણ હતાં ? અથવા કહો કે કોણ છે ? એનો નજીવો એવો અંદાજ પણ આપણને શ્રી મોટાની આ રચનામાંથી મળી રહે છે. પ્રસ્તુત પદ્યરચનાના છેલ્લા અધ્યાયમાં શ્રીમોટા સ્વજનોને કહે છે :

“સજ્જનો ઊંડા ભાવે દિલની પ્રાર્થના જ છે, કે ‘આ નિમિત્ત’ને ભાવે વાંચજો દિલથી તમે.”(૩૪)

શ્રીમોટાના સદ્ભાવપૂર્ણ ઉદ્બોધનથી આ લેખને વિરામ આપીશું. “તમે કોઈપણ સંસ્કારોથી જાગેલાં નિમિત્તે મને મળ્યા છો. તો તમારા દિલમાં મને પ્રવેશવા દેજો. તમારા દિલમાં વસેલું કોઈ સ્વજન માનીને મને ભાવથી પોષજો. તમારા હૈયે પ્રવેશવા કાજે સરળતા કરી આપીને સંપૂર્ણ સહકાર મને આપશો, તો પ્રાપ્ત નિમિત્તનું ઉચિત કર્તવ્ય થયા કરશે. મને સહકાર ન આપીને પોતાનાં જ કલ્યાણમાં તમે અવરોધ ઊભા ન કરશો.”

“શ્રીમોટા વહાલા મોટા હૃદયના પૂરા ભાવથી કરેલા મારા સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ સ્વીકારજો.”

- કાર્તિકેય ભટ્ટ

સાત માણસોના પરિવારમાં માતા-પિતા, મોટાભાઈ જમનાદાસ અને તેમનાં પત્ની તથા મોટા (યૂનીભાઈ) ઉપરાંત તેમના બે નાના ભાઈ મૂળજીભાઈ અને સોમાભાઈ ભાવસાર હતા. મા-બાપને કમરતોડ મજૂરી કરતાં નિહાળીને બાળક યૂનીભાઈને થતું કે, હું બેઠો બેઠો ખાઉં તે સારું નહિ. મારે પણ મા-બાપને ટેકો કરવો જોઈએ. જેથી ઉંમર નાની હોવા છતાં અને પ્રાથમિક શાળામાં ભણતા હોવા છતાં ખેત મજૂરી કરીને, ઈંટવાડામાં જઈને, શેઠને ત્યાં નોકરી કરીને તથા અપૂરતા સાધનોથી નભાવી લઈને સાદાઈથી જીવીને પણ મા-બાપને ટેકો કરતાં. 'ઘરના કામમાં રાજા પણ ગુલામ'ના સિદ્ધાંતને જીવનમાં ચરિતાર્થ કરીને, ગાયનાં છાણ-મુતર ઉઝરડીને ગાયની સેવા કરવાની જવાબદારી સ્વીકારી આવકનું સાધન (ગાય) વેચાતું અટકાવ્યું હતું.

આગળ જતાં મોટાભાઈ જમનાદાસની ક્ષયની બિમારી વધી ત્યારે તેમના માટે દેવું કરીને પણ મોટાભાઈને ડોક્ટરોની દેખરેખ હેઠળ સારી સારવાર પણ કરાવી અને ન કેવળ કરેલું દેવું જ ભરપાઈ કર્યું, પરંતુ વિધવા ભાભી અને તેમનાં બાળકો તથા વિધવા-માના પરિવારનો બોજ પણ હોંશે હોંશે કર્મયોગીની જેમ ઉઠાવ્યો. હરિજન સંઘની ટૂંકા પગારની નોકરી હતી તો પણ એટલા માટે તો એમણે એ છોડી નહિ. દિવસે હરિજન સેવાનું કામ અને રાત્રે સ્વીકારેલ જીવનકાર્ય, સાધનાનું કાર્ય કરતાં. આમ ઉજાગરા વેઠીને પોતાનું શ્રેય પણ કરતા રહેતા તો ખેંચાઈને, તાણ વેઠીને કુટુંબનું પ્રેય પણ જોખમાય નહિ તે સદાય જોતા રહેતા. આવા હતા કુટુંબવત્સલ યૂનિભાઈ-શ્રીમોટા !!

માતાના પ્રેમાગ્રહને વશ થઈને લગ્ન કર્યાં અને લગ્ન પછી એમના પત્ની ઘરે આવતાં પહેલાં જ છ મહિનામાં અવસાન પામ્યાં.

કુટુંબવત્સલતાની ચરમસીમા તો ત્યારે આવે છે જ્યારે અફીણ વિના દુઃખી થનારા પિતાને બે પગ વચ્ચે માથું નાંખીને નિરાશવદને ટૂંટીયુંવાળીને બેઠેલા જોયા

ત્યારે તેમનું (પિતાનું) દુઃખ તેઓ સહન ન કરી શક્યા જેથી તેમના માટે મજૂરી કરીને ગમે ત્યાંથી પણ અફીણ મેળવી લાવ્યા. આમ વ્યસની પિતાના આદત સે મજબૂર વલોપાતને ન જીરવી શકનારો આ બાળક આગળ જતાં સ્વજનોનાં દુઃખે દુઃખી થતાં પાછો નથી પડ્યો.

તેજ પ્રમાણે માના પ્રેમના પૂજારી મોટપણે પણ માનો ખોળો જ નહિ, માની સોડ શોધનારો યુનિયો માના અંત સમયે માના વચનની પરિપૂર્તિમાં પોતાની અશક્તિ ભાળતાં પ્રભુને આર્જવતાપૂર્ણ રીતે કાકલૂદીભરી વાણીમાં આંસુ સાથે જે પ્રાર્થના કરે છે અને પ્રભુ તેની પત રાખીને સૂક્ષ્મ દેહે મરતી માના ખાટલાની પંગતે બેસી માને હાથ પસરાવતા યૂનિયાના દર્શનની ઝાંખી કરાવે છે, ત્યારે તેમની કુટુંબ વત્સલતાના આ સિરમોર જેવા પ્રસંગને આજેય યાદ કરીને આનંદવિભોર થઈ જવાય છે.

એમણે પોતાના અરમાનોને ક્યારેય આગળ નથી ધર્યાં. પોતે સહન કરીને પણ બીજાના સુખની સામગ્રી તૈયાર કરનારા, બીજાના દુઃખે દુઃખી થનારા યૂનિભાઈ મૂક સેવક હતા. પોતાનું સુખ જતું કરીને બીજાને સુખી કરવા જેમણે પોતાનું જીવન ધૂપસળીની માફક ઘસી નાંખ્યું. તે વળી કુટુંબ માટે જ નહિ, પરંતુ પાછળથી વિશાળ સ્વજન પરિવાર ઊભો થયો તો તે સ્વજનોના દુઃખને પણ પોતાનું ગણી તેની ચિંતા કરનારા યૂનિભાઈએ બચપણથી જ શિક્ષકની કર્મઠતા, સ્વીકારેલા સ્વજનો માટેનો તલસાટયુક્ત ભરપૂર પ્રેમ અને સહાનુભૂતિ, ધ્યેય કાજે સમર્પણની ભાવના, જાત ઘસીને પણ પારકાના જીવન ઉજાગાં કરવાની ઉત્કટ ખેવના, નર્યો સેવા ધર્મ અને વિનમ્રતાની સાથે સાથે જ્ઞાન પિપાસા માટે અનવરત મચ્યા-મથ્યા રહેવાની લગનીનાં દર્શન સંશોધકને તેમના સાહિત્યનું અવગાહન કરતાં થયાં છે. જે એક મહાગુરુ, વિશિષ્ટ શિક્ષક અને ચિંતકને ઉદ્દઘાટિત કરનારાં, ઊભારનારાં પરિબળો છે.

[શ્રીમોટાનું શિક્ષણ દર્શન પ્રથમ આવૃત્તિ પૃષ્ઠ. ૧૯-૨૦]

વ્યક્તિની ઓળખ વાણી, વર્તન, વિચાર, સ્વભાવ અને વ્યવહાર દ્વારા થતી હોય છે. વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વનું દર્શન તેની વિશિષ્ટ ઓળખમાંથી થાય છે. વ્યક્તિત્વ પાછળ સંસ્કારો કારણભૂત છે. અને તમામ પ્રકારના સંસ્કારનું સિંચન વિવિધ ગુણો દ્વારા નિર્મિત થતું હોય છે એટલે કે વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વના નિર્માણ માટે ગુણોનું પ્રકટીકરણ અને સંવર્ધન થવું જરૂરી છે. શ્રીમોટા તો કહે છે કે, “ગુણમાં જીવન રહેલું છે.” એટલે કે જીવનવિકાસ માટે જીવનની પૂર્ણતા માટે ગુણોનો વિસ્તાર વધારવો આવશ્યક છે. ગુણ એ જ વ્યક્તિનું તેજ છે. ગુણના પ્રદેશમાં જ આત્મા વિકસતો હોય છે. અરે ! ભગવાન પણ ગુણની જ કદર કરે છે.

“બુદ્ધિના મંદિરે રામ વસી શકે ન તે કદી,
ગુણ ભાવનું મંદિર રચતાં વસશે હરિ.”

માત્ર બુદ્ધિની વેધકતા કે તર્કની તીવ્રતાથી વ્યક્તિ સર્વસ્વીકૃત બનતી નથી. ગુણોના પ્રભાવકારી વ્યવહારથી જ વ્યક્તિ કુટુંબ કે સમાજમાં સર્વસ્વીકૃતિ પ્રાપ્ત કરી શકે. વ્યક્તિની સ્વીકૃતિ પાછળ જે તે વ્યક્તિનું જીવન પણ સ્વીકૃત બનતું હોય છે. આમ જીવનનું જીવવાપણું ગુણોમાં સમાયેલું છે.

પ્રવર્તમાન શિક્ષણને માત્ર રોજગાર તેમજ પેટની પીડા સાથે સંબંધિત કરી કેળવણીની વિશાળતાને વામણી બનાવી મૂકી છે. આવી માત્રા “પેટ” કેન્દ્રિત રોજગારલક્ષી કેળવણીના પરિણામે વ્યક્તિ વ્યવહારવાદી બને છે; વ્યવહારવાદીમાંથી ફાયદાવાદી અને ફાયદાવાદીમાંથી અંતે માત્ર સ્વાર્થી બની જાય છે. આમ વર્તમાન કેળવણી વૈયક્તિક તેમજ સામાજિક મૂલ્યો સાચવવામાં ઊણી ઉતરી

છે. મૂલ્યોના હ્રાસના કારણે વ્યક્તિગત જીવન તેમજ સમાજજીવન બન્ને તૂટતાં જાય છે. ચારિત્ર્યવાન, સુશીલ, નિઃસ્વાર્થી અને ગુણશીલ વ્યક્તિઓની ખોટ આજે વર્તાય છે.

માનવીમાં માનવતાનું નિર્માણ કરવું, તે ગુણવાન બને એ જ કેળવણીનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હોઈ શકે. માનવીમાં ચૈતન્યનો આવિર્ભાવ થાય, માનવી સાચા અર્થમાં માનવી બને તે દિશામાં કેળવણીની ગતિ હોવી જરૂરી છે. અલબત્ત, આવી કેળવણીનું કાર્ય એટલે કે ‘વ્યક્તિઘડતર’નું કાર્ય માત્ર શાળા-મહાશાળાઓના ઓરડાઓમાં ના થઈ શકે. કબીર, રામકૃષ્ણ પરમહંસ, ગંગાસતી, રુસો, ડોંગરેજી મહારાજ કે નારાયણ દેસાઈ... વગેરે મહાન પુરુષો કેટલું ભણેલા? છતાંય જીવનમાં ઊંચી સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી, સમાજ ઉત્થાન માટે ધ્રુવતારક બન્યા. સમાજઘડતર કરનાર મહાન પુરુષોના જીવનમાં ડોકિયું કરતાં એવું લાગે છે કે તેમને યુનિવર્સિટીની મહાન પદવીઓ કરતાં ‘ગુણ કેળવણીની’ તેમની વ્યક્તિગત સાધના જ તેમને ઉચ્ચકક્ષાએ લઈ ગઈ હોય છે. કેળવણી એ એક પ્રકારની ડગલે ને પગલે કરાતી બૌદ્ધિક સાધના છે, જે વ્યક્તિના જીવનમાં સાત્ત્વિક ગુણોનું નિર્માણ કરે છે.

શ્રીમોટાએ પણ વ્યક્તિની પૂર્ણતા પ્રકટાવવા ‘ગુણલક્ષી ઘડતર’ ઉપર ધ્યાન દોર્યું છે. તેઓશ્રીનું પ્રત્યેક ચિંતન અનુભવમાંથી પસાર થયેલું હોઈ વધુ વ્યવહારું બન્યું છે. તેઓ માને છે કે વ્યક્તિના જીવનમાં ગુણોનું બંધારણ જેટલું મજબૂત તેટલી સ્વભાવ-પરિવર્તનની પ્રક્રિયા વધુ ગતિશીલ બને છે... આ સ્વભાવ પરિવર્તન અંતે જીવન પરિવર્તન આણે છે. ચિંતનમાં, વર્તનમાં, વાણી કે વ્યવહારમાં, મનમાં કે હૃદયમાં ગુણ પ્રતિ સતત જાગૃત રહી, ગુણવાન બની શકાય છે તે તેમનું “જીવનદર્શન” છે.

તેઓશ્રીની કેળવણીલક્ષી દૃષ્ટિ જણાવે છે કે સંસારમાં જે કાંઈ અથડામણો અને અકારણ સંઘર્ષો દેખાય છે તે સત્વગુણનો અભાવ પ્રદર્શિત કરે છે. તેઓશ્રીના અનુભવદર્શન મુજબ સંતોષ, નમ્રતા, વિવેક, ધૈર્ય, સાહસ, સંયમ, પ્રસન્નતા, ત્યાગ, સહિષ્ણુતા, સદ્ભાવ જેવા સત્વગુણોના સ્થાને અસંતોષ, ઉદ્દંડતા, તોછડાઈ, કાયરતા, અહંકાર, પ્રમાદ, પામરતા, ઉદ્વેગ, સ્વાર્થીપણું, સંકુચિતતા, હિંસા જેવા આસુરી ગુણોએ સ્થાન વધુ મજબૂત કર્યું છે. તેથી વ્યક્તિમાં રહેલો પરમાત્માનો અંશ એટલે કે “આત્મા”નો અવાજ દબાઈ ગયો છે. પરમાત્મા પાસેથી મન, બુદ્ધિ, વાણી અને સમજ પ્રાપ્ત કરનાર માનવી ગુણવાન બને તો જ તે પ્રાણી માત્રથી જુદો છે તેમ પ્રસ્થાપિત થઈ શકે.

વ્યક્તિ ગુણવાન બનશે તો જ સમાજ ગુણવાન બનશે, સમાજ ગુણવાન બનશે તો જ નવી પેઢી ગુણવાન બનશે. શ્રીમોટા જણાવે છે કે ગુણોમાં જીવન રહેલું છે. જીવનની શોભા ગુણોના કારણે છે. ગુણશક્તિ દ્વારા જ વ્યક્તિ અને પરમાત્માનું પાવન મિલન સંભવિત બને છે. આવી ગુણલક્ષી કેળવણી કે જે વર્તમાન શિક્ષણ જગતને શોભાવે તેમ છે, તે અંગેના શ્રીમોટાના વિચારો નીચે મુજબ છે :

- “જેને જીવનનો વિકાસ સાધવો છે એવા જીવે શાંતિ, સમતા, તટસ્થતા, પ્રસન્નતા, સહનશીલતા, સહિષ્ણુતા, ઉદારતા, માનસિક વિશાળતા, ધીરજ, સર્વના સદ્ગુણ પારખવાની કદરદાની, બીજાની ઘણી ઘણી હૃદયની પરવા કરવાની ભાવના, આદિ ગુણો કેળવી કેળવીને જીવનમાં જીવતા કરવાના રહે છે.”
- “આપણામાં આપણને ગુણ અવગુણ બન્નેનું જે દર્શન થાય છે તેમાં ગુણને સાત્ત્વિકપણું

કેળવવાને કદરભાવે આપણે નીરખવો જ રહ્યો.”

- “જીવનવિકાસ અર્થે મળેલા સ્વજનોના જીવનનાં શૌર્ય, હિંમત, સાહસ, ધીરજ, બલિદાન, ત્યાગ, સમર્પણ એવા એવા ગુણના ત્રિવેણી સંગમના પ્રસંગ દર્શનની અનેક પરંપરાઓ ને એમાંથી જીવન વિકાસની શક્યતાઓ સાંપડી શકે છે.”
- “હિંમત અને સાહસ તો લૂંટારામાંય હોય છે- એવાનો જીવનવિકાસ ન થાય. આથી હું ગુણ અને ભાવનાની ખિલવણી પર હંમેશાં ભાર મૂકું છું.”
- “આપણામાં રહેલા ને પ્રવર્તી રહેલા ગુણોના નોકર તરીકે આપણે ચાલવાનું નથી. પછી ભલે સામાન્ય માનવી એમ ચાલતો હોય. આપણે તો એ ગુણોને (નોકર તરીકે) આપણા કહ્યામાં રાખવાના છે. એટલું જ નહિ પણ એ ગુણોની જ મદદથી એમના રચનાત્મક ઉપયોગથી એકબીજા ઉપર ઉપરવટ થયાં કરવાનું છે. રજસનું આપણામાં પ્રાધાન્ય હોય તો તમસની મદદથી એને શાંત પડાય.”
- “જો કોઈ કશું ધિક્કારવાનું હોય તો તે આળસ, પ્રમાદ, બેદરકારી વગેરે જીવ પ્રકારની વૃત્તિઓને ધિક્કારવાની છે.”
- “જીવન એ ગુણોનો કંઈ માત્ર સમૂહ નથી. ગુણોમાં જીવન રહેલું છે એ વાત સાચી. સદ્ગુણથી જીવન શોભે છે એ પણ ખરું છે. પરંતુ જીવનની સાચી વાસ્તવિકતાને તેની મર્યાદા એકલા ગુણના વર્તુળમાં પૂરાઈ રહી શકતી નથી; એ એનાથી પર છે.”

ઉપરોક્ત અવતરણોમાં શ્રીમોટા 'ગુણવાન' બનવા માટે ગુણવાન જીવનનું મહત્ત્વ સમજાવે છે. પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં છાયા પડછાયાની જેમ ગુણ-અવગુણનું જોડકું હોય છે જ. આ ગુણ-અવગુણનું અભિવ્યક્તપણું જીવનવ્યવહારમાં દેખાય છે, જે સહજ છે. છતાં આપણામાં સાત્ત્વિક ગુણોનું સંવર્ધનવધુ ગતિશીલ કે ક્રિયાશીલ બને તે રીતે વિવિધ ગુણોનું લક્ષણદર્શન કરવાનું છે. શ્રીમોટા સમજાવે છે કે શાંતિ, સમતા, તટસ્થતા, પ્રસન્નતા, સહનશીલતા, પરમ સહિષ્ણુતા, ઉદારતા, ધીરજ, માનસિક વિશાળતા, હિંમત, શૌર્ય, ત્યાગ, સમર્પણ વગેરે ગુણો જીવનવિકાસ કાજે વ્યક્તિગત જીવનમાં વણાઈ જવા જોઈએ. એટલે કે શ્વાસોસ્થવાસમાં ગુણો સમાઈ જવા જોઈએ. પ્રત્યેક ગુણમાં 'પ્રાણ'થી પ્રવેશ કરવાનો આગ્રહ કરતાં તેઓ સૂચવે છે કે, "ગુણોને જીવનમાં અપનાવો. એનું મનન, ચિંત્વન થાય, પ્રાણથી ગુણોમાં આપણે પ્રવેશવાનું છે, જે આપણામાં સ્થિર ટકે અને અખંડતાવાળા થાય એવું કંઈક કરો." જેથી જીવનમાં નવસર્જનની સંભાવના મજબૂત બને.

ઊંચા બનવાનો ગુણ તો ખજૂરના ઝાડમાં પણ છે. પણ છાંયડો ક્યાં ? વિશાળતાનો ગુણ દરિયા પાસે છે પણ મીઠાશ ક્યાં ? ...એમ હિંમત અને

સાહસ તો ચોર લૂંટારામાં પણ હોય...પણ ગુણની સાત્ત્વિક ભાવના ક્યાં ? -માટે જ શ્રીમોટાના ચિંતન મુજબ વિવિધ ગુણોની જીવન સંગત સભાનતાપૂર્વકની ભાવનાલક્ષી હોવી જોઈએ, શ્રીમોટા માત્ર ગુણ ગ્રાહ્યતાની વાત નથી કરતા. ગુણ ગ્રાહ્યતા સાથે સાથે ભાવનાનું રસાયણ પણ મિશ્રિત થવું જોઈએ તો જ ચિંતના, હૃદયના સંસ્કારો અંકુરિત થશે... આવું ગુણભાવનાનું લગ્ન નિર્માણ કરવા માટે વ્યક્તિનો ગુણ ઉપર સંપૂર્ણ અંકુશ હોવો ઘટે. ગુણના કહ્યામાં વ્યક્તિ તણાઈ જાય તે ઠીક નથી. ગુણ અંકુશિતતા જ ગુણનો રચનાત્મક અને ભાવનાત્મક ઉપયોગ શક્ય બનાવશે. આમ, ઉપરોક્ત અવતરણોમાં શ્રીમોટા ગુણપ્રધાન કેળવણી પ્રત્યે વ્યક્તિને અભિમુખ કરે છે.

આ ઉપરાંત શ્રીમોટાએ સંયમ, વિવેક, નમ્રતા, જાગૃતિ, તમન્ના, ધગશ, જિજ્ઞાસા, આત્મવિશ્વાસ, શ્રદ્ધા, એકાગ્રતા, પુરુષાર્થ, નિયમિતતા, નિર્ભયતા, તટસ્થતા, સમર્પણ, સહિષ્ણુતા, સદ્ભાવ જેવા અનેકવિધ ગુણોની પૂર્ણ સમજ અને તેને કેળવવાની પદ્ધતિની સમજ આપી છે જે હવે પછીના અંકમાં ક્રમશઃ લેવામાં આવશે.

(શ્રીમોટા અને શિક્ષણ, પ્રથમ આવૃત્તિ, પૃ. ૧૧૯-૧૨૪)

ગયેલા આત્માને હૃદયસ્પર્શી શ્રદ્ધાંજલિ

૧. શ્રી નરેશભાઈ આશરાના ભાઈ સ્વ. જયેન્દ્રભાઈ આશરા તા. ૧૫-૦૬-૨૦૨૩ના રોજ મુંબઈ મુકામે અવસાન પામેલ છે..
૨. શ્રી નીતીનભાઈ પ્રાણજીવનદાસ પટેલના મોટાભાઈ સ્વ. ભરતભાઈ પ્રાણજીવનદાસ પટેલ ભાવનગર મુકામે તા. ૧૭-૦૬-૨૦૨૩ના રોજ અવસાન પામેલ છે.
૩. અશોકભાઈ વાઘજીભાઈ પટેલ તા. ૧૫-૦૭-૨૦૨૩ના રોજ મોટી ખડોલ મુકામે અવસાન પામેલ છે.
૪. નડિયાદ મંજીપુરાના રહેવાસી અર્જુનભાઈ અને રમેશભાઈના માતૃશ્રી સ્વ. જાનકીબેન મેઘજીભાઈ પટેલ, તા. ૨૮-૭-૦૨૩ના રોજ અવસાન પામેલ છે.
૫. શ્રી નંદકુમાર ચાવડા, વડોદરાના ધર્મપત્ની તરૂલતાબેન તા. ૧-૦૮-૨૦૨૩ના રોજ દેહાવસાન થયેલ છે.

પૂજ્ય શ્રીમોટા સર્વે ગતાત્માને શાંતિ અને કલ્યાણ અર્પે તેવી હૃદયથી પ્રાર્થના

‘આપે પ્રભુપ્રીત્યર્થે વત્યા કરવાનું’ કહ્યું એમાં પૂરી સમજણ ન પડી. આપે દર્શાવ્યું એ રીતે વર્તન કરવા માટે આપની મદદ ન મળે ? આપ સમર્થ છો. આપનામાં ચેતન પ્રગટેલું છે. તો અમને આપની સહાયથી વંચિત કેમ રાખો ?’

શ્રીમોટા : (ઉગ્ર અવાજે) આ જીવમાં સામર્થ્ય છે- અને ચેતન પ્રગટેલું છે એવું કહેવા પાછળ તમને ભાનબાન છે કે નહિ ? જેનામાં રહેલા ચેતનના સામર્થ્યનો સહેજ પણ અનુભવ જેને હોય એ આવો લેવાઈ ગયેલો હોય ખરો ? અનુભવ વિનાની ખાલી ખાલી લૂખી વાતો કરવી નહિ.

મદદ તો પ્રત્યેક માનવી પોતે પોતાની જાતને કરી શકતો હોય છે. હું પણ ભગવાનની ચેતનાશક્તિનું માટીનું એક ભાગ્યું-તૂટ્યું રમકડું જ છું ને ? સાંભળી લો, ધ્યાન રાખીને સાંભળો કે મદદ આપી, આપી શકાતી નથી; મદદ આપવાની તો કેટકેટલી ઈચ્છા આતુરપણે હોય છે ! પણ તેવી વેળાએ એવા મદદકર્તાની અધીરાઈનો આંક ક્યું માનવી માપી શકવાનું છે ?

માટે જો આપણે પ્રત્યેક પળ જીવંત ચેતનાશક્તિથી ભગવાનની પ્રેમભાવયુક્ત સ્મૃતિમાં રાખવાનો અભ્યાસ રાખ્યા કરીશું અને આપણા સર્વ કર્મમાં, ભગવાનના ભાવ ખાતર - મતલબ કે જે કાંઈ કર્મ કરીએ તે વખતે એ કર્મનાં કર્તાભાવ ત્યજવાના ભાવ સાથે-આપણે બધાં પ્રવર્તતા રહેવાનો જીવતો અભ્યાસ કેળવ્યા કરીએ તો તમે જેની મદદ જંખો છો એની મદદ છે જ.

જિજ્ઞાસુ : ‘આપને માનીએ છીએ એટલે આપને કહું છું; નહિતર મારાથી બોલાય ?’

શ્રીમોટા : એમ નથી. આપણે કશું પણ બોલીએ છીએ ત્યારે એનો ખરો ભાવાર્થ આપણે સમજતા હોતા નથી. ખાલી ખાલી ‘માનવા’ની વાત હું સ્વીકારી શકતો નથી. દરેક ભાવનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ જોઈએ.

તમે જેને માનો છો એની ચેતનાશક્તિને આપણા આધારમાં, આપણા વ્યવહારમાં, આપણા વિચારોમાં, આપણા કર્મમાં, આપણી ભાવનામાં કેટલો વખત

મૂર્તિમન્ત કરો છો ? આપણો ‘આધાર’ એટલે આપણું ‘હૃદય’ તેમજ આપણાં અંતઃકરણો-મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, પ્રાણ અને અહમ્-કેટલો સમય એનામાં હોય છે ?’

હું તો કહું છું ભલા ! હૃદયની શુદ્ધ નિર્મળતમ ભાવનાથી એનો પૂરો પ્રયોગ તો કરો. એને તમારા આધારમાં કામ કરવા દેવાની અનુકૂળતા કરી આપો. ‘અનુકૂળતા કરી આપવી કે સગવડ કરી આપવી’ એટલે એ ચેતનપુરુષને દૃષ્ટિ સમક્ષ પ્રકટાવીને દિલની બધી જ વાત કહી દેવી. તમે તમારા મનાદિકરણોમાં બધું ભરી રાખ્યું છે એ ખાલી કરીને એને કાર્ય કરવાની જગા કરી આપો. ને પછી જુઓ ? મદદ ઊભી છે કે નહિ ?

આ તો તમે જીવનને સનાતન સુખના માર્ગે લઈ જવા ઈચ્છતા હો તો વાત છે. જીવનને ઊંચે લઈ જવાની ઝંખના હોય તો જ આ વાતો ખપની છે.

જિજ્ઞાસુ : ‘મોટા, આપ દિવ્યજીવન પ્રકટાવવાની વાત કરો છો ને ?’

શ્રીમોટા : ‘દિવ્યજીવન’ જેવો ભારે શબ્દ હું વાપરતો નથી, પણ ‘જીવનવિકાસ’ સૌને સમજાય એવો શબ્દ છે. આપણે જે પ્રકારનું જીવન જીવીએ છીએ એનાથી તમને સંતોષ શાંતિ કે સુખ મળ્યાં ? તો પછી એવી સ્થિતિમાં ક્યાં સુધી પડ્યા રહેવું છે ?

આપણને જીવનનું સાચેસાચું મહત્ત્વ ઊગી ગયું નથી. જીવનનો વિકાસ કરવો એ કાંઈ હાંસીખેલની વાતો નથી. પણ નક્કર પ્રયોગાત્મક હકીકત છે. હજી આપણે ઘણા ક્ષુલ્લકપણામાં જ બૂડ્યા કરીએ છીએ. આમ તો તત્ત્વની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો એ ક્ષુલ્લકપણું- Trifles-પણ નકામું નથી. એમાં પણ ચેતનાશક્તિ રમી રહેલી છે. એવો ભાવ આપણા મનમાં રમ્યા કરતો હોય તો એ Trifle એ trifle નથી. સંસારમાં પણ આપણે આવો ચેતનાત્મક ભાવ રાખ્યા કરીને વર્તીશું તો સંસાર પણ ‘સંસાર’રૂપે રહેવાનો નથી. આવી ભાવનાત્મક રીતે, પૂરી સભાનતાથી વર્તવાથી આપણે પ્રભુપ્રીત્યર્થે વર્તી શકીશું.

[સુખનો માર્ગ પાંચમી આવૃત્તિ પૃષ્ઠ. ૨૬-૨૮]

૭. ધન્ય ધરા ગુર્જરી !

શ્રીમોટા જેવી સંતવિભૂતિનું પ્રાગટ્ય ગુજરાતની ધરા પર થયું છે એ ધન્યતા અને ગૌરવ અનુભવાય એવી વાત છે. શ્રીમોટાના જીવનની નોંધપાત્ર વિશેષતા એ છે કે સમાજના છેક જ નીચલા ધરના વર્ગમાં એમનો જન્મ થયેલો અને ભીષણ કારમી ગરીબીમાં એમનો ઉછેર થયેલો.

એમનો જન્મ ઈ.સ. ૧૮૯૮ના સપ્ટેમ્બર માસની ૪થી તારીખે-ભાદરવા વદ ચોથે થયો. એમનું જન્મસ્થળ વડોદરા જિલ્લામાં આવેલું સાવલી નામનું ગામ. એમની માતાનું નામ સૂરજબા અને પિતાનું નામ આશારામ. એમનો જન્મ થયો તે દિવસ શનિવારનો હતો એથી એમને 'શનિયો' એ નામથી ઓળખવામાં આવ્યા. એ પરથી એમનું નામ યૂનીલાલ રાખવામાં આવ્યું. એમની માતાના એ બીજા નંબરના સંતાન.

સાવલીમાં આવેલું એમનું નિવાસસ્થાન સરિયામ રસ્તા પર હતું, અને પછીના ગાળાના વસવાટના કાલોલના સાંકડા ઘરની સરખામણીમાં પ્રમાણમાં ઠીક મોટું પણ હતું. કાલોલના સાંકડા મકાનની પડોશમાં જોડા સીવનારની દુકાન હતી એથી ચામડાની દુર્ગંધ સતત રહ્યાં જ કરે. એમના પિતાજી આશારામનો ધંધો રંગરેજનો; પણ જ્ઞાતિએ ભાવસાર કોમનાં. એ 'ભગત' અટકથી ઓળખાતા. આશારામનો સ્વભાવ આમ ભજનાનંદી હતો. તે અફીણ અને હુક્કાના શોષીન હતા. એમની હુક્કો પીવાની ટેવને લીધે પોતાના ઘરના આંગણામાં છાણાંનો દેવતા સળગતો રખાવે. રાતે હુક્કો પીવાનું મન થાય ત્યારે એમાંથી દેવતા લઈને હુક્કો પીવે.

ભાડાના નાનકડા ઘરમાં વસતું આ કુટુંબ આર્થિક રીતે ગરીબ હતું. યૂનીભાઈ (શ્રીમોટા)ના જન્મ પછી બીજા બે પુત્રોનો જન્મ થયેલો. યૂનીભાઈથી મોટાભાઈ જમનાદાસ. એમનાથી નાના બન્ને ભાઈઓ અનુક્રમે મૂળજીભાઈ અને સોમાભાઈ.

પિતાની કમાણીમાંથી ઘરનાં બધાં સભ્યોનું ભરણ પોષણ થવું મુશ્કેલ હતું. સૂરજબા ગામમાં સારે-સુખી ઘરે કામકાજ કરી, દળણાં દળીને મહેનત મજૂરી કરી રળતાં અને કુટુંબનો નિભાવ ચાલતો.

- રમેશ મ. ભટ્ટ

[શ્રીમોટા, પ્રથમ આવૃત્તિ; પૃષ્ઠ. ૧-૨]

૮. ચાહવાની કળા

સ્વજન : મળેલાં સગાંસંબંધીઓ પ્રત્યે સદ્ભાવ ટકી રહે અને વૃદ્ધિ પામે-આપ સૌને ચાહવાનું કહો છો, તે વાત બરાબર સમજાવોને !

શ્રીમોટા : આપણે હૃદયથી હૃદયમાં ચાહવું છે. આપણે દિલથી જેને ચાહવું છે, તે ચાહવાની ભાવનામાં શરત હોઈ શકે પણ નહિ. ચાહવાની ભાવનામાં કોઈ માંગ-demand-પ્રગટે તો ચાહવાની ભાવનામાં ઊણપ જન્મે. ખરેખરું ચાહવાનું તો મુક્ત દિલ જ કરી શકે. આપણે જે ભાવથી આપણા સ્વજનને ચાહવું છે તેવા ચાહવાપણામાં આપણી અને તેમની બંનેની મુક્તિ છે.

ચાહવું એટલે પરસ્પરના દિલને પરસ્પરના દિલથી એકમેક થઈ ઓતપ્રોત થઈ એકબીજાના દિલમાં હળવું, મળવું, ભળવું અને ગળવું. પરસ્પરના જીવનનું વ્યક્તિત્વ નોખું નોખું અને જુદી જુદી દિશાના પ્રવાહનું હોવા છતાં બંનેનું દિલ એકબીજા પરત્વે સદ્ભાવે સમભાવથી પ્રવર્ત્યા કરે તેવું તો સદ્ભાવભર્યા સમભાવમાંથી જ પ્રગટી શકે. દિલને દિલથી ચાહવાની ઉત્કટ ભાવનામાંથી જ હૃદયમાંથી આવો નીતરતો સદ્ભાવ પ્રગટી શકે છે. સદ્ભાવની પ્રથમ ભૂમિકા ચાહવાપણાની સ્થિતિમાંથી પ્રગટે છે. કોઈને દિલથી ચાહ્યા વિના તેના પરત્વે સદ્ભાવ આપમેળે પ્રગટી જવો તે કદી શક્ય હોતું નથી. એટલે જ હૃદય હૃદયથી ચાહવાનું જો બની શકે તો રાગદ્વેષ પણ મોળા પડે. ખરેખરા ચાહવાપણામાં આશા-અપેક્ષાને પણ સ્થાન હોતું નથી. આપણે આપણું ચાહવાપણું આપણા લક્ષમાં જીવતુંજાગતું, તરવરતું અને તરતું રાખ્યા કરીએ એ જ દિલની અભિલાષા અને પ્રાર્થના.

(‘મુક્તાત્માનો પ્રેમસ્પર્શ’ આ.પૃ. ૧૧૪ થી ૧૧૮

જિજ્ઞાસુ : મેં વાંચ્યું છે કે વિશ્વાસ-પ્રશ્વાસ એ કાળનો ખેલ છે. જો અવિદ્યા નાશ પામે છે, સાક્ષાત્કાર થાય છે તો શ્વાસ-પ્રશ્વાસની ક્રિયા રહેતી નથી. શ્વાસ-પ્રશ્વાસનું કારણ ચિત્તનો વિક્ષેપ છે. અને વિક્ષેપને કારણે ચૈતન્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી.

મારો પ્રશ્ન એ છે કે શું સાક્ષાત્કાર સંપન્ન વ્યક્તિને શ્વાસ-પ્રશ્વાસની ક્રિયા રહેતી નથી ?

વાયુ, ઈંડા ને પિંગલાના માર્ગમાંથી હટી જઈને સુષુમ્ણાના માર્ગમાં પ્રવેશ કરે છે ત્યારે સર્વ વિકલ્પોનું શમન થઈ જાય છે તો યોગીના પ્રાણની નિરંતર કુંભકની અવસ્થા રહ્યા કરે છે.

સાધનામાં અંતિમ લક્ષ અજપાજપ સાધન છે. જેને અજપા ગાયત્રી કહે છે. અજપા સાધનનું રહસ્ય વિષે આપને પૂછવાની ઈચ્છા થાય છે. આપ આ વિષય પર ઉદ્બોધન કરશો ?

પૂ. શ્રીમોટા : અજપાજપ વિષે હું કહી શકું કે અજપાજપ થાય છે ત્યારે શ્વાસ આ જે છે તે જીવદશામાં આપણી શ્વાસની જે પ્રક્રિયા હોય છે તેના કરતાં ઊલટી પ્રક્રિયા, યમુનાની ગતિ ઊલટી થાય છે એમ કહેવાય છે તેવું. તેવી રીતે શ્વાસની ગતિ ઊલટી થાય છે. અને એ શ્વાસ જે ચાલે છે તે પ્રાણના આધારે ચાલે છે એમ કહેવાય. આપણને પણ એ પ્રાણ છે. સાક્ષાત્કાર પછી જીવદશાનો પ્રાણ રહેતો નથી. ચેતનનો પ્રાણ થાય છે. એટલે શ્વાસોચ્છવાસની પ્રક્રિયા આ જીવદશા જેવી એમની નથી હોતી.

દા.ત. મારું શરીર છે કે અનું શરીર છે એમ કહોને ભાઈ, મારું કહેવું નકામું છે. અનેક રોગોથી પીડિત હોય તો પણ એનો જે શ્વાસ એની જે પ્રક્રિયા છે એ જુદા પ્રકારની છે. ડોક્ટર એને તપાસે તો પણ એમને એનું અનિયમિત પણું લાગે.

દા.ત. હું આજે કહું મારી નાડી અનિયમિત છે ગમે તે તપાસી લે. ગમે ત્યારે. હવે અમુક સ્થિતિમાં અમુક પ્રકારની હોય. કારણ શું ? એને અનેક પ્રકારનાં

નિમિત્ત હોય. અનેક પ્રકારનાં નિમિત્તો મળે. તે તે પ્રકારે શરીરની પ્રક્રિયા બને. એ બુદ્ધિમાં સમજાય એવી વાત છે. અતિશયોક્તિ એમાં છે નહિ. ત્યારે જે જુદા જુદા પ્રકારનાં નિમિત્તો મળે તે તે પ્રકારની એની શરીરની સ્થિતિ થાય. એને શરીરની સ્થિતિ પ્રમાણે શ્વાસ-પ્રશ્વાસ થાય. તે પ્રકારે તે પ્રમાણે નાડી fluctuate થાય. તેનું fluctuating થાય પછીથી નિશ્ચિતપણું કાંઈ જ કશું નહિ કે આવા જ પ્રકારનું શરીર આવા જ પ્રકારનો શ્વાસોચ્છવાસ રહેવો જોઈએ એવું બની શકે જ નહીં. અશક્ય. પણ એ ક્યારે કે ભગવાનમય થઈ જાય ત્યારે. નિરંતર અજપાજપ થાય ત્યારે.

અનુભવીના મિલન જેવું કોઈ તીર્થ નથી.

જિજ્ઞાસુ : એટલે એનું રૂપાંતર થવા લાગે ?

પૂ. શ્રીમોટા : રૂપાંતર ધીરે ધીરે થાય છે. એને ખબર નથી પડતી. પણ સદ્ભાવ એનામાં જાગે છે. સદ્ભાવના જાગે છે. અનુભવીના મિલન જેવું બીજું કોઈ તીર્થ નથી. સારી વાત કહું છું. : સાચું કહું છું, સાહેબ તમે પધારો છો ત્યારે બહુ ઉત્તમ પ્રકારનો સત્સંગ થાય છે. શું આપને કહેતો હતો સાહેબ ?

જિજ્ઞાસુ : જીવદશામાં પરિવર્તિત થઈ જાય છે પેલા આંદોલનો.

પૂ. શ્રીમોટા : આ પેલા ચેતનના અનુભવી પુરુષ છે. એનાં આંદોલનો છે તે સંસારી જીવોને સ્પર્શી જાય છે. પણ એનું એ છે તે જીવદશાવાળા હોવાથી જીવદશાનાં થઈ જાય છે. પણ બહુ અગત્યનું છે આ. પોતાની મહત્તા વધારવા કહેતા હોય એવો અર્થ નીકળે એટલે હું બહુ વધારીને કહેતો નથી. મારાથી ઘણું કહેવાય એવું છે આના પર. પણ ઊંધો અર્થ લે એટલે. અને વ્યક્તિગત મારાથી કહેવાય એવું નથી. એટલે હું બહુ નહીં કહું. પણ સાધારણ કહીશ. rationally-બુદ્ધિ આપણી સમજી શકે એવી રીતે.

(જીવતા નર સેવીએ, પ્રથમ આ., પૃ. ૬૧, ૬૨, ૭૯.)

‘તમેવ શરણં ગચ્છ સર્વ ભાવેન ભારત !’ એમ ગીતાજીમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને લખ્યું છે. એમાં ‘સર્વ ભાવેન’ અને ‘તમેવ શરણં’ આ બે મૂળ હકીકતોને ખાસ લક્ષમાં રાખવાની છે. અહીં સર્વ ભાવ કહ્યા છે. જીવનમાં જીવનના અનેક પ્રકારના ભાવો છે. તે સકળ ભાવોને આપણે શ્રીભગવાનનાં ચરણકમળમાં પ્રેમભક્તિભાવે વાળવાના છે, તો જ તેને શરણે આપણાથી વળી શકાય. વર્તમાનમાં શ્રીભગવાનના ભાવમાં, એના સ્મરણમાં, એના પ્રેમમાં એવા તો તલ્લીન થઈ જઈએ કે આપણે આપણું અસ્તિત્વ પૂરેપૂરું ભૂલી જઈએ અને એવું થવા માટે આપણે આપણા રોજબરોજના વહેવારમાં જ્ઞાનભક્તિપૂર્વકની નમ્રતા કેમ કરીને પ્રગટે અને તેની સાથે સાથે અથવા તેવું થવાને માટે આપણે રોજરોજ સકળ વહેવારવર્તનમાં કેમ કરીને નિરહંકારી થઈએ, વગેરે વગેરે બધાં કાજે તે તે પળે સભાનપૂર્વક શ્રીપ્રભુમાં દિલ પરોવી પરોવીને તે હેતુથી વર્તવાનું રહે છે. દિલથી ભાવનાપૂર્વકનું તેવું આચરણ પ્રગટ્યા વિના ભાવનામાં કદી પણ શક્તિ પ્રગટી શકતી નથી. ભાવનાને તેના યોગ્ય આચરણમાં મૂકવાનું થવાથી ભાવનામાં ઓજસ પ્રગટે છે અને તે જ તેનું વીર્ય છે. ભાવના પોતે કર્મનું સ્વરૂપ લે છે. અને પ્રેમભક્તિજ્ઞાનમૂલક હેતુના જ્ઞાનભાનવાળું કર્મ તે જ સાચો યજ્ઞ. ગીતામાતાએ કર્મને યજ્ઞ ગણેલો છે અને એવા પ્રકારના યજ્ઞ વિના જીવનવિકાસ કદી પણ સાધી શકાવાનો નથી. કર્મ કરતી પળે કેવાં કેવાં વિચારો, વૃત્તિ, ઊર્મિ, ભાવના પ્રગટે છે, તે પરથી તો ભાવના કેટલી ક્ષામાં અને કેવી રીતે પ્રગટી છે તે આપણને સમજાઈ જતું હોય છે. દરેકનું આગવું આગવું સ્વરૂપ હોય છે. તેવી રીતે ભાવનાનું પણ સ્વરૂપ છે. ભાવના પણ ઉચ્ચતર અને ઉચ્ચતમ ભૂમિકામાં તેનું અનોખું અનોખું સ્વરૂપ પ્રગટાવે છે. ભાવનામાં ગુણ અને શક્તિ બંને છે. ખરેખરી દિલમાં દિલથી દિલની ભાવના પ્રગટતાં ભાવનાના પ્રકારનાં ગુણશક્તિ પ્રગટ્યાં વિના રહેતાં

નથી. ભાવનાનું તે પ્રત્યક્ષ લક્ષણ. એટલે આપણે બધાં એવો જીવનનો ‘માપદંડ’ (થર્મોમીટર) સ્વીકારીને આપણે આપણી ભાવનાને તપાસવાની છે. કંઈ પણ કશી ભ્રમણામાં પડી ના રહેવાય એવી તમને બધાંને પ્રાર્થના છે.

ભાવમય પ્રાર્થના

આપણી હરરોજની મથામણમાં જે જે પ્રકારની વિકૃતિની આપણને સમજણ પ્રગટે, તે દિવસે તે જ પ્રકારની એક જ ભાવની પ્રાર્થના કરવી. અને તે દિવસે તે જ પ્રાર્થનાનો ભાવ આખો દિવસ પ્રગટ્યા કરે તેવી જીવતીજાગતી મથામણમાં રહ્યા કરવું. જે માગવું હોય તે **Consistently**-(એકધારું) તે જ પ્રાર્થનાભાવે માગ્યા કરવું. એમાં સળંગતા પ્રગટવી ઘટે, એનું જ મનન અને એનું જ રટણ. તે દિવસની પ્રાર્થનામાં બીજું કંઈ ના હોવું જોઈએ. જે માગતા હોઈએ તેનું કંઈકે સાર્થક્ય અનુભવાયા વિના બીજું કશું પણ પ્રાર્થનામાં માગવું નહીં. આપણી માગણીના પૂરકભાવ તરીકે જેની જરૂર લાગે તે ભાવની માગણી પ્રાર્થના સાથે ભલે જોડાય. આપણી માગણી પૂર્ણ થાય તે હેતુથી અસલ ભાવને અનુકૂળ અને અનુસારી માગણી કરવાની હોય તો તે તો કરવી ખરી. તે સાથે સાથે પ્રાર્થનાના ભાવને અનુકૂળ, અનુરૂપ વર્તન રોજિંદા વર્તનવહેવારમાં પ્રગટેલું હોવું જોઈશે. રોજિંદા વર્તનવ્યવહારમાં જો દિલમાં દિલથી પ્રાર્થનાનો ભાવ નહીં પ્રગટ્યો હોય અથવા તો ત્યારે તદ્દન જીવદશાનું વર્તન બન્યા કરેલું હશે, તો આપણી પોતાની જ દશા વિપરીત બનવાની છે, તે નક્કી જાણશો. તેનું કારણ તો એ છે, કે આપણા પોતાનામાં તેવા વર્તનથી કરીને **Contradiction**-(વિસંવાદ) પ્રગટતો હોય છે, એટલે કે આપણા પોતાનામાં પ્રાર્થનાનો ભાવ સાચો જામી શકતો નથી.

જીવનદર્શન, આ.-અગિયાર પૃ. ૪૬,૪૭,૭૩

સર્વ કંઈ બાબતમાં, પ્રસંગમાં, સંબંધમાં જીવન-સાધનાના હેતુના જ્ઞાનને જ આપણે મોખરે રાખવાનો છે. એટલે કે બહેનો કે માતાના સંબંધમાં એ જ ભાવનું મહત્ત્વ જો જાગ્યા કર્યું ને એ જ જો મોખરે રહ્યા કર્યું ને એવા ભાવનું જીવતુંજાગતું પળેપળનું લક્ષ જો રહ્યા કર્યું, તો બીજી કોઈ જાતની વૃત્તિ ઉદ્ભવવાનો સંજોગ રહેતો નથી. એ તો જગજગનની છે ને પોતાનાં બાળકો પર અત્યંત પ્રેમભાવ રાખે છે. પરંતુ એ ભાવ જીવપ્રકારની દશાનો છે, એટલે તે તેને મદદકર્તા નીવડી શકતો નથી. કુદરતે મૂઢ પ્રાણીમાં બાળકના ઉછેરને માટે જેમ એક પ્રકારની instinct (પ્રાકૃતિક પ્રેરણા) મૂકેલી છે તેવી રીતનો તે ભાવ છે. તે ભાવનો ઉપયોગ હેતુની જ્ઞાનપૂર્વકની ધારણા રાખીને જે કોઈ કરી શકે, તો તેથી તેનો વિકાસ ઘણો થાય ને નવસર્જનમાં પણ તે ઘણું મદદકર્તા થઈ પડે; ધ્યેય પરત્વેના પ્રયત્નના વેગમાં પ્રાણશક્તિ પણ તે પ્રગટાવી શકે. સામાન્ય વ્યક્તિમાં એવું હોવું કે કલ્પવું તે શક્ય નથી, એટલે આપણે પોતે જ આપણી સાધનાનો ભાવ ઉત્કટપણે, પ્રખરતાથી, જીવતોજાગતો સકળ પ્રકારના સંબંધમાં રહ્યા કરે તે કેળવ્યા કરવાનું છે. તેવો ભાવ મોખરે જો જીવતોજાગતો રહ્યા ન કરતો હોય ને યદ્વાતદ્વાપણે આવા પ્રકારના સંબંધમાં ભળ્યા કરતા રહીએ તો તો પતનને જરૂર અવકાશ છે. **સર્વ પ્રકારનો સંબંધ માત્ર ભાવના કેળવવા માટે છે**, તે ભાન જો પૂરતું જીવતુંજાગતું ન રહેતું હોય ને ન કેળવાતું હોય, તો તો તેવા સંબંધથી આપણે આવરાઈ પણ જઈએ. પરંતુ તેથી કરીને ભય સેવીને તેવી આભડછેટની વૃત્તિ રાખવી તે તો સાધનાના માર્ગનું કામ નથી. ભાવનું જ્ઞાન રાખીને, સંબંધનો હેતુ સમજીને જો વર્તવાનું બની શકે તો કોઈ પણ પ્રકારનું અનિષ્ટ જન્મવાનો સંભવ રહેતો નથી. એમની ત્યાગભાવના,

એમની ધીરજ, સહનશીલતા, મુગ્ધ ભાવ, કોમળતા, સર્વાર્પણ કરવાની શક્તિ, એમનું ન્યોછાવર થઈ જવાનું દિલ, જેને દિલ સોંપ્યું તેમાં જ તન્મયતા કેળવવાની ભાવના-આ બધા ગુણો આપણે જાગૃતિ રાખી રાખીને હેતુપૂર્વક કેળવવાના છે. આવા બધા ગુણભાવનું ઉદ્દીપન બહેનોના સંબંધથી થાય છે. જો આપણે આખી માનવજાતિની ઉન્નતિમાં જે સારું તત્ત્વ ખીલેલું છે, તેનું મૂળ કારણ તો બહેનો છે તેવું જણાયા વિના રહેશે નહિ. સંસ્કૃતિ અને ધર્મની ભાવનાને જો કોઈએ જીવતીજાગતી રાખી હોય તો તે બહેનોએ રાખી છે.

બહેનો તથા માતાઓ સાથેનો સંબંધ

વિષયવાસનાની કોઈક વખત જ્યારે જ્યારે ઉત્કટતા લાગે, ત્યારે ત્યારે દૂર દૂર એકાંતમાં કપડાં કાઢી નાખીને હરિ:ૐના જપની, સદ્ગુરુના નામની, ખૂબ મોટેથી ૧૫ મિનિટ સુધી બૂમો પાડ્યા કરજો. પછી ધ્યાનમાં બેસીને પ્રાર્થના કરજો. તેથી તે વૃત્તિ ચાલી ગયેલી અનુભવાશે. બહેનો અને માતાઓ સાથેના સંબંધથી મુગ્ધાયુક્ત કોમળતા પ્રકટે, જાગે, કિંતુ એવી ભાવનાઓ તો લાગણીનું પરમ બળ છે. જેટલાં જેટલાં ભાવના ને લાગણી જન્મે, એ તો જીવનનું ખરું ધન મળ્યું ગણાય. તે સ્મરણભાવ-ધારણામાં સરળતાથી એકાગ્ર થઈ શકાય છે. લાગણી કે ભાવના પ્રકટે છે, ત્યારે એકાગ્રતાનું જોશ ફરી વળતાં કશી વાર લાગતી નથી. એટલે એવા પ્રકારનું જોશ પ્રકટે ત્યારે તેનો જ્ઞાનપૂર્વક સાધનના અભ્યાસમાં ઉપયોગ કરવાનો છે.

કોઈ પણ ઊર્મિ, લાગણી, ભાવના જગાવવા માટે બે વિરોધી ગુણનું સંઘર્ષણ ને પરિણામે સંગઠન જરૂરનું છે. એમાંથી જે ઉત્પન્ન થાય તે ભલેને ઝેર

હોય, એને પણ સાધન તરીકે યોગ્ય રીતે ભાવનામાં એકાગ્ર થવાને વાપરવાની કળા આપણને આવડવી જોઈશે. ઝેર એ ઝેર નથી પણ અમૃત છે, — જો એનો સદુપયોગ સાધનાની ભાવનામાં કરી શકાય તો. આર્યુવેદની દવાઓમાં હળહળતાં ઝેરનો પણ તેની યોગ્ય માત્રામાં ને યોગ્ય મિશ્રણ સાથે ઉપયોગ થાય છે એ પણ જાણીતી હકીકત છે. ડૉક્ટર કોઈ સ્ત્રીનું કોઈ ભારે વાઢકાપ કે નસ્તર મૂકતો હોય છે, ત્યારે એના દિલમાં કામવિકાર નથી જાગતો. એનું દિલ તો

એના કામમાં, એના ધ્યાનમાં લગાતાર થઈ ગયેલું હોય છે. બહેનો અને માતા સાથેના પરિણામનો બધો આધાર અંદરની વૃત્તિ પર જ રહેલો છે. આપણે કેવળ જડ રહીએ તે જરૂરનું નથી. ઊલટી એવી જડતા જીવનની પ્રગતિમાં અવરોધ કરશે. તેમના જ્ઞાનભક્તિયુક્ત સંપર્કથી પ્રકટેલી લાગણી ને ભાવના જીવનને વધારે ઉત્સાહયુક્ત ને ખંતીલું બનાવશે, વધારે બળ પ્રેરશે અને ઊર્ધ્વગામી ભાવનામાં ધક્કેલશે.

(જીવનસંશોધન', ત્રીજી આ., પૃ. ૨૦૦, ૨૩૮-૨૩૯-૨૪૦)

૧૨. મારે સ્ત્રીનો અવતાર શા માટે લેવો છે ?

હવે એનો જીવ આ જન્મમાં સંસારમાં રહ્યો છે ત્યારે એને અવતાર લેવાનું મન થાય.

દા.ત. મારી વાત કહું કે મેં મારા મનથી દૃઢ કર્યું કે મારે સ્ત્રીનો જ અવતાર લેવો છે. હવે એમાં મારી પાસે એક કારણ છે. અમારા દેશનો ઉદ્ધાર કરવો છે. હું ભણતો હતો ત્યારથી મારામાં ઘણી તમન્ના કે સમૃદ્ધ થયા વગર આપણા દેશને કોઈ ગણકારશે નહીં. ત્યારે અને અત્યારે પણ સમૃદ્ધ થઈ શકે એવું કોઈ વાતાવરણ નથી તો પણ હું એવી જ જાતનાં કામ કરું છું કે જેના વડે કરીને દેશની સમૃદ્ધિ થાય એવા કામ કરું છું. અને જો દેશને સમૃદ્ધ કરવો હોય તો મને બુદ્ધિથી એટલું બધું સાચું સમજાણું છે કે આ મારા દેશની સ્ત્રીઓ જ્યારે બહાદુર, પરાક્રમી, શૌર્યવાળી, ધીરજવાળી, સાહસવાળી, હિંમતવાળી, મર્દાનગીવાળી થશે ત્યારે અમારી પ્રજા એવી થશે. એવી સ્થિતિ સર્જવા માટે મારે સ્ત્રી થવું છે કે જેથી એમની સાથે હળી-મળી શકું. બધું કરી શકું. તે એમ કોઈક અનુભવીને આ જન્મમાં સંસારમાં રહેતાં રહેતાં કશુંક એવું સ્ફુરી જાય તો એ એ જાતનો જન્મ લે છે. પછી સામાન્યતઃ

જે અનુભવીને આવું કાંઈ બિલકુલ થતું હોતું નથી કે આ થવું છે. જન્મ લેવો છે એ પણ હોતું નથી.

મારી ઈચ્છા નથી એ તો સ્વયંસ્ફુલ્લિંગ છે

જિજ્ઞાસુ : એ સ્ફુરણ કહી શકાય ?

પૂ. શ્રીમોટા : એને સ્ફુરણ કે સ્ફુરણથી બીજું કંઈ કહો. જેમ ભગવાન અવતરે અને કહે છે કે હું મારા ભક્તના રક્ષણ કરવાને માટે અવતરું છું. ધર્મનું રક્ષણ કરવાને માટે અવતરું છું. એ જેમ એ કારણ છે ત્યારે એમાં એ કારણમાં કોઈ મનાદિકરણ નથી. કોઈ હૃદય નથી. કોઈ વિચાર નહીં. કોઈ પ્રક્રિયા નહીં. એક સ્વયં સ્ફુલ્લિંગ છે. તે રીતે પેલાને (અનુભવીને) પણ એમ થાય છે કે આમ કરવાનું છે. આ કરવું છે. એવો એમાં કોઈ-કોઈ જાતનો સાંસારિક, વ્યાવહારિક, મનાદિકરણનો કોઈ વિષય એને ત્યાં સ્પર્શતો નથી. કારણ ભગવાન અવતાર લેવાનું કરતો હોય છે. એમાં કોઈ જાતનું એને એના મનમાં કે એના મનાદિકરણમાં કે અથવા તો એના અંતરના ભાગમાં કે અંતઃકરણમાં અથવા તો એના અત્યંત આત્માના સૂક્ષ્મ ભાગમાં પણ કોઈ જાતનો વિચાર સરખો હોતો નથી.

જીવતા નર સેવીએ, પ્રથમ આ., પૃ. ૧૦૩, ૧૦૪

બાકી આ જીવ તો માટીના ઢેફા જેવો છે. એણે તો
'થાવું કૃપા થકી ભીનું, જ્યમ મેહ રોડું.'

(જેવી રીતે વરસાદથી માટીનું રોડું ભીનું થાય છે તેમ તારી કૃપાથી ભીના થવું છે) એવી પ્રાર્થના સેવ્યા કરવામાં યોગ્યતા ને સર્વોપરીતા માન્યા કરી છે. કોઈ વેપારીને પોતાના વેપારમાં જો થોડોક નફો થાય છે, તો તેને પોતાના ધંધામાં ખૂબ ચીવટ ને ઉત્સાહ પ્રકટે છે ને નફો પાછો વેપારમાં નાખીને વેપાર વધાર્યા કરે છે. પહેલાં તો તમે બે કલાક આવી રીતે બેસી શકો તો ચાર દિવસ ઉઠાય નહિ એવી તમારા શરીરની દશા હતી; અથવા વધારે સાચું તો એ છે કે તમે એવી રીતે બે કલાક સતત બેસી શકો જ નહિ એવું તમારું શરીર હતું. હવે તમે દરરોજ બેસી શકો છે. બીજી રીતે પણ શરીરે અને જરાતરા મનના યદ્વાતદ્વાપણામાં ઠીકપણું લાગે છે. જરાક આનંદવૃત્તિ પ્રકટી છે; એટલે પ્રત્યક્ષ ફાયદો અનુભવી શકાય તેમ છે. પરંતુ ભાવનાની મસ્તી હજી પ્રકટી નથી. અને ધ્યેય પરત્વેની સાચી ભૂખ લાગેલી નથી. તેમાં ચેતનપ્રાણ પ્રકટે તો જ આગળ ધપી શકાય. બાકી તો છીએ ત્યાં ને ત્યાં જ રહેવાના છીએ તે નક્કી જાણશો.

સદ્ગુરુની જ્ઞાનાત્મક ભાવના

તમે લખો છો કે “તમારી પ્રત્યેનો પ્રેમ વધે એવો ભાવ બે દિવસથી રાખું છું. અને તેથી કે ગમે તેમ પણ ખૂબ આનંદમાં મારો કાળ વીતી જાય છે.” કારણ ભલે ગમે તે હોય અને તમે ગમે તે ધારો, માનો કે કલ્પો, પરંતુ પરિણામ સારું આવે છે એટલું શું બસ નથી? સદ્ગુરુ પરત્વે પ્રેમ, શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ પ્રકટ્યા કરે અને તેમાં ચેતનપ્રાણ પ્રકટે અને તેથી કરીને આનંદભાવ પ્રકટે એ મોટી વાત છે. તેમ છતાં મારે તમને ચેતાવવાના છે. સદ્ગુરુની જ્ઞાનાત્મક ભાવનાથી જે હિત થાય છે તે ભલે મેળવાય, પણ

gurunom (ગુરુવાદની જડ પકડ ને પ્રણાલિકા)ના નિમિત્તે કરીને સમાજમાં જે અવિવેકી અંધ ગાડરિયા વૃત્તિ પ્રકટેલી છે, તેને તો હથોડા મારી મારીને તોડવાની જરૂર છે. આધ્યાત્મિક પ્રકારના શિક્ષણને કાજે સદ્ગુરુની મદદની જરૂરિયાત છે તે હકીકત સાચી છે, તેમ છતાં જવાળામુખીના જેવી ધગધગતી, તેને અનુભવવાની જ્યારે તત્પરતાયુક્ત ઉત્કટ તાલાવેલી પ્રકટે છે, ત્યારે પોતે પણ પોતાનો ગુરુ બની શકે છે તે પણ સત્ય હકીકત છે. ગુરુ તો આપણને પ્રેરણા આપનાર સાધન રૂપે છે, સાધ્ય નથી. ગુરુ ભક્તિ એટલે તેના દેહની ભક્તિ નહિ પરંતુ તેનામાં પ્રકટ થયેલી ચેતના શક્તિ પરત્વે આરોહણ કરવા માટેની ભાવના તે ગુરુભક્તિ; ને એવા ભક્તિભાવનો હેતુ એ છે કે એવી ચેતનાશક્તિ દ્વારા આપણા જીવનમાં પણ તે ભાવ પ્રકટ થાય અને તેનું જ્ઞાનભાન આપણને જીવતું રહ્યાં કરે. કોઈ પરત્વે ખૂબ ખૂબ હૃદયના ભાવ, પ્રેમ, શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ રાખવાથી આપણામાં પણ એ ભાવનો ઉદય થવાનો એવા ભાવની મદદથી સાધનામાં પ્રાણ પ્રકટે છે. સત્સંગનો મહિમા ઘણો ગાયો છે, તે એટલા માટે કે એવા મુક્તાત્માની સાથેના પ્રેમજ્ઞાનભક્તિપૂર્વકના આંતરિક પરિચયથી જીવનમાં પ્રેરણાત્મક ભાવ પ્રકટે છે અને એવા ભાવનો સદ્પયોગ અંતર્મુખતા કેળવ્યા કરવામાં રહેલો છે.

(‘જીવનસંશોધન’, ત્રીજી આ., પૃ. ૨૦૩, ૨૩૦-૨૩૧)

તોટક

નવ પ્રેમ બરાબર યોગ કશો,
નહિ ધ્યાન ગણાય જ, પ્રેમ ન જો;
નવ પ્રેમ હશે, નહિ ભક્તિ થશે,
મથું કેળવવા પ્રભુ, પ્રેમ હું તે.

(‘જીવનસંશોધન’, ત્રીજી આ., પૃ. ૨૦૫)

આપણે જેને સંત કહીએ છીએ એને માટે આત્મસાક્ષાત્કારી, મુક્ત, અનુભવી, બ્રહ્મનિષ્ઠ એવા વિવિધ શબ્દપ્રયોગો યોજાય છે. આવા પુરુષોમાં ત્રણ લક્ષણ જન્મે છે : આનંદ, સામર્થ્ય (શક્તિ) અને જ્ઞાન. આનંદ એમનામાં સદાકાળ હોય. જ્યારે સામર્થ્ય અને જ્ઞાનનો ઉપયોગ નિમિત્ત પ્રગટતાં તેઓ કરે છે.

અહીં આપણે માત્ર જ્ઞાનના પાસાનો પ્રસંગ લઈશું. ઉપનિષદોમાં પણ કહ્યું છે કે જે એકને જાણે છે તે અનેકને જાણે છે. એટલે કે જેણે આત્માને ઓળખ્યો તેણે બધું જ જાણ્યું.

એકવાર અમને ત્રણેય અધ્યાપકોને પૂજ્ય શ્રીમોટાએ પોતાની નાદુરસ્ત તબિયત હોવા છતાં નડિયાદ આશ્રમે સત્સંગ માટે આમંત્ર્યા.

વિવિધ વિષયો પર વાત ચાલી. તેમાંથી એક પ્રશ્ન શ્રી અનુપરામ ભટ્ટસાહેબે પૂછ્યો : “મોટા, સંતો માટે જીવનમુક્ત થયા પછી વિદેહમુક્તિ સુધી જીવવાનું કયા કર્મોને પરિણામે હોય છે ?”

મોટાએ જવાબ આપ્યો : “નિમિત્ત સ્વરૂપે એને વળગેલા જીવોને આધારે.”

ભટ્ટસાહેબને આ પ્રતીતિજનક લાગ્યું નહિ પૂજ્ય મોટા એ પામી ગયા. મોટાએ પૂછ્યું : “શાસ્ત્રો શું કહે છે ?” ભટ્ટસાહેબે જવાબ આપ્યો : “પ્રારબ્ધ કર્મને આધારે”

મોટાએ પૂછ્યું : “જીવનમુક્ત સ્થળાતીત અને કાલાતીત ખરો ને !” એટલે કે જેને જીવનમાં જ આત્મસાક્ષાત્કાર થયો એ કાળના કે સ્થળના બંધનમાં નથી. એકી સમયે અનેક સ્થળે એ દેખા દે એવું બને. અને ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યમાં પણ એ વિહરી શકે ?

ભટ્ટસાહેબે તરત હા પાડી. મોટા કહે : ‘તો પછી પ્રારબ્ધ તો સ્થળ અને કાળમાં રહેલું છે. એટલે એ મુક્તને પ્રારબ્ધ કર્મ હોય જ ક્યાંથી ? એનાં પ્રારબ્ધકર્મ તો દગ્ધબીજ થઈ ગયેલાં છે.’

મેં કહ્યું : ‘મોટા, હું પણ એમ. એ.માં તત્ત્વજ્ઞાનના વિષયમાં વેદાંતમાં શીખેલો કે જીવનમુક્તિ અને વિદેહમુક્તિ વચ્ચેનો ગાળો પ્રારબ્ધ કર્મને આધારે છે.’

મોટા કહે : ‘ભાઈ, મારા ગુરુ મહારાજનો હુકમ છે કે જ્યારે શાસ્ત્રમાં એક વાત કહી હોય ને અનુભવમાં બીજી વાત આવી હોય તો એ બેની વચ્ચે ક્યાંક સમન્વય હોવો જોઈએ.’ આટલું બોલી મોટા કહે : ‘મને અત્યારે સ્ક્રૂટ થાય છે કે એ જે કંઈ જીવે છે તે પોતાનાં પ્રારબ્ધ કર્મને આધારે નહિ પણ એની સાથે નિમિત્તરૂપે સંકળાયેલા જીવોના પ્રારબ્ધ કર્મને આધારે.’

આમ છતાં ભટ્ટસાહેબને હજુ એ પ્રતીતિજનક લાગતું હોય એમ ન લાગ્યું.

પૂજ્ય મોટાને સ્નાન કરવાનો સમય થતાં એ બાથરૂમમાં નાહવા ગયા.

એ દરમિયાન ભટ્ટસાહેબના હાથમાં શ્રીશંકરાચાર્યકૃત ‘વિવિકચૂડામણિ’નો ગ્રંથ હતો. એમણે માત્ર કુતુહલ ખાતર એ ખોલ્યો. વચ્ચેથી જે પાના પર દ્રષ્ટિ પડી તેના પર જ પૂજ્ય મોટાના કથનને ટેકો આપતો શ્લોક ભટ્ટસાહેબે વાંચ્યો અને હર્ષથી રોમાંચિત થઈ ઊઠ્યા.

પૂજ્ય મોટા કંઈ શાસ્ત્રો ભણ્યા ન હતા. છતાં એમના જવાબો કેવા શાસ્ત્રોક્ત હતા તેનું આ એક અનોખું ઉદાહરણ છે. આને જ સંતોની સર્વજ્ઞતા કહેતા હશે ને !

(પૂજ્ય શ્રીમોટા એક વિભૂતિ, પ્રથમ આવૃત્તિ; પૃષ્ઠ ૩૩)

પ્રાર્થના, શાંતિ અને પુરુષાર્થ એ સાધના કરનારનાં ત્રણ જરૂરનાં લક્ષણો છે. પુરુષાર્થથી આપણે સમગ્ર વિશ્વના ચેતનને અંતરમાં પ્રગટાવવાનું છે, ચેતાવવાનું છે ને બિરાદરીની ભાવનાને અનુભવવાની છે. શાંતિથી અથવા શાંતિમાં સતત ચિંતન અને આત્મનિર્ણય કરતાં શીખવાનું છે. પ્રાર્થનાથી પ્રભુને પામવાનું ને પ્રભુના યંત્ર બની જઈ એની લીલાનું રહસ્ય જાણીને એમાં આપણે પણ એના ભાગરૂપે જ જ્ઞાનભક્તિપૂર્વક એના યંત્ર બની જવાનું છે.

જે કંઈ કરો તે આ દૃષ્ટિથી કરશો; શાંતિથી અને સમજણથી કરશો.

ધ્યાન

હવે ધ્યાન બાબત : ધ્યાન અમુક જાતનું જ થવું જોઈએ એવો આગ્રહ મનમાં ન રાખવો. જે કંઈ થાય તે જોયા કરવું ને એમાંથી જે કંઈ ભાવના કે ભાવ મળે તે સાધનામાં વાપરવો. અમુક લાગણી કે અમુક થાય તો જ એ ધ્યાન ઉત્તમ ગણાય એવો કોઈ પણ આગ્રહ મનમાં રાખવાનો નથી. ધ્યાનનો અર્થ તો એટલો જ છે કે વિચારો-લાગણી-અથવા અન્ય ભાવો બહારના અંગે કે જગતના સંબંધને અંગે ઈંદ્રિયો, મન, ચિત્ત ને છેવટે પ્રાણના સંસ્કારોને અંગે પણ આપણને આવે છે એનાથી પર થવાય અને તે સ્વાભાવિક રીતે ઉદ્ભવતા મટે, લગભગ અદૃશ્ય થાય; ત્યારે જ આપણને અંતરના અવાજની સમજણ પડતી જાય. ત્યારે જ આપણને હૃદયના સાચા ભાવોની ખબર પડે; તથા એનો ભાવ, અસર ને એનો પ્રદેશ અને એનું સર્વદેશીયપણું સમજાય.

ધ્યાનના હેતુ

ધ્યાન એક તો આપણા અંતરની શોધ

(inward search) માટે થાય છે. બીજું, સમર્પણની ભાવના માટે; ત્રીજું, blankness ખાલીપણું, નિર્વિચારતા કેળવવા માટે; ચોથું લય થઈ જવા માટે; પાંચમું, પ્રાર્થનાના mood (ભાવ-તરંગ) જેવું થાય. આમ ધ્યાનના પણ અનેક પ્રકારો હોય છે. તેથી એકમાં આમ થયું ને એક વખતે આવું થયું તેથી બીજી વખતે તેમ થવું જ જોઈએ એવી સ્થિતિયુક્તતા એમાં નથી. જે થાય તે જોયા કરવું. જે કંઈ મળે ને સ્ફુરે કે જાગે એને સાધનાના ભાવમાં-વેગ, ઊર્મિ, જોશ વધારવાના ઉપયોગમાં જ લીધા કરવું. ધ્યાનમાં (સર્વ પ્રકારના) એકાગ્રતાનો ભાવ એ મુખ્ય વસ્તુ છે. જો તે હોય (એ એક મુખ્ય ને આવશ્યક શરત છે) તો ધ્યાન થયું ગણાય ખરું. એકાગ્રતા ન હોય કે ન અનુભવાય ત્યારે ધ્યાન થયું ન ગણાય. એકાગ્રતા સાથે ધ્યાન હોય ત્યારે ઔર લીન થવાય ને રસ આવે ને ખૂબ ઊંડું ઊંડું ઊતરાય; ને ત્યાં સ્થિર થવાય. તે સ્થિરતા જડતાવાળી નહિ પણ ચેતન-સ્ફુરંતી હશે.

ધ્યાન પછીની સ્થિતિનો સદુપયોગ કરો

ધ્યાનમાંથી છૂટ્યા બાદ જે ધૂમરી રહ્યાં કરે છે એનાથી જપ, ધારણાનો ભાવ ખૂબ ઊંડો હૃદયસ્થ કરીને વધાર્યાં જશો, એ જે થાય છે (ધૂમરી) તે તો નફાનું ધન છે; એને તો મૂડી વધારવામાં જ વાપરવાનું છે. તમને ભવિષ્યમાં આમાં જ રસ લાગે તો કશી પણ ચિંતા કર્યા વિના મુ...ભાઈની રજા લઈ જોશો કે બેએક માસ સંપૂર્ણ છૂટ મેળવશો-જો સારોયે દિવસ એમાં ગાળી શકાય એવું લાગતું હોય ને ખૂબ તમન્ના એમાં રહી શકતી હોય તો જ..

(જીવનપગરણ, ચોથી આવૃત્તિ, પૃ. ૩૩-૩૪)

સ્નેહી મિત્રોને ભેટ આપવા જેવું પ્રેરણાદાયી પુસ્તક
શ્રી પ્રભાશંકર પટ્ટણી વ્યક્તિત્વ દર્શન

પેજ:૩૫૦, ફોટોગ્રાફ્સ સહિત કિંમત રૂ. ૫૦ (રાહતદરે)

પૂજ્ય શ્રીમોટાને શ્રી પ્રભાશંકર પટ્ટણીના જીવનનું સવિશેષ આકર્ષણ હતું. એટલે જ એમના જીવનચરિત્રને પ્રગટ કરવાની ખૂબ ઉત્કટ ઇચ્છા એમણે શ્રી મુકુન્દભાઈ પારાશર્યને દર્શાવેલી. એ અંગે લખવાની બે-ત્રણ વાર વિનંતી પણ કરેલી, શ્રી મુકુન્દભાઈના સંનિષ્ઠ પ્રયાસ છતાં એમની નાદુરસ્ત તબિયત, કૌટુંબિક પ્રતિકૂળ સંજોગો ઇચ્છા પૂર્ણ કરવામાં વિઘ્નરૂપ નીવડ્યા. સર પ્રભાશંકર પટ્ટણીએ પોતાના જીવનકવન વિષે ન લખાય એવી ઇચ્છા કુટુંબીજનો તથા મિત્રોને પ્રબળપણે વ્યક્ત કરેલી. તેને વફાદાર રહેવાનું વલણ ઊંડે ઊંડે મુકુન્દભાઈના મનમાં હોય એ કારણે પણ ન લખી શકાયું હોય. પરંતુ શ્રી નંદુભાઈએ વારંવાર પત્રવ્યવહાર કરી શ્રીમોટાના દેહવિલયનાં ૭ વર્ષ પછી ૧૯૮૩માં શ્રી મુકુન્દરાય પારાશર્યને આ કાર્ય કરવા માટે સમંત કર્યા જેના ફળ સ્વરૂપે સમાજ માટે આ અમૂલ્ય ભેટ પ્રસાદી ઉપલબ્ધ થઈ છે.

ચારિત્ર્ય ઘડતર અને જીવન વિકાસ વિષે ઉત્તમ ગુણ-ભાવ પ્રગટાવતું પુસ્તક. ઉદારતા, વિશાળતા, સહનશક્તિ, ધીરજ, શાંતિ, પ્રસન્નતા, હિંમત, સાહસ, અભય, નમ્રતા, ત્યાગ, દયા, કરુણા, ક્ષમા, તટસ્થતા, વહીવટી કુશળતા, વડીલો પ્રત્યે આદરભાવ, વિરોધીઓ સાથે મૌલિક વ્યવહાર વગેરે અનેક ગુણો વિકસાવવા દરેક પરિવારે અવશ્ય વસાવવા જેવું ઉત્તમ પુસ્તક છે.

પ્રભાશંકર પટ્ટણી એટલે ભારત દેશની આઝાદી વખતે ૫૬૨ રજવાડાંઓ પૈકી ભારતમાતાના ચરણે સૌ પ્રથમ રાજ્ય સમર્પિત કરનાર પ્રાત:સ્મરણીય મહારાજા શ્રી કૃષ્ણકુમારસિંહજીનો રસપૂર્વક ઉછેર કરનાર મહામાનવ.

મહારાજા કૃષ્ણકુમારસિંહજી ઈ.સ. ૧૯૪૮માં મદ્રાસ રાજ્યના ગવર્નર તરીકે નિમાયા ત્યારે માસિક એક રૂપિયાનું માનદૂ વેતન સ્વીકારી પ્રજાસેવાનો તેમજ ત્યાગનો ઉત્તમ દાખલો બેસાડ્યો હતો. બાળપણમાં જ માતા-પિતાની

છત્રછાયા ગુમાવી ચૂકેલા મહારાજા એકાંતપ્રિય અને વિચારશીલ હતા કેમકે કુશળ રાજનીતિજ્ઞ અને દૂરંદેશી એવા ભાવનગર રાજ્યના દીવાન શ્રી પ્રભાશંકર પટ્ટણી દ્વારા તેમનું જીવન ઘડતર થયું હતું.

મહારાજા કૃષ્ણકુમારસિંહજીનું બહોળું વાંચન, સરળ જીવન, પ્રકૃતિપ્રેમ અને સ્વતંત્ર વિચારસરણીના કારણે ભારતના બદલાઈ રહેલા ભવિષ્યના પગરણ અગાઉથી તેઓ પિછાની શક્યા હતા. એ કાળમાં આવી તટસ્થતા અને દૂરંદેશીપણાની સમજ બહુ ઓછા રાજવીઓમાં હતી. આથી સૌરાષ્ટ્રના રાજવીઓમાં તો તેમનું વ્યક્તિત્વ અનેક રીતે જુદું પડતું હતું. ભારતમાં ચોતરફ તેમની વહીવટીય કુશળતા અને ઉદારતાનાં ગુણ ગાન ગવાતાં હતાં.

સમાજમાં ઉત્તમ ગુણ અને ભાવનો પ્રચાર પ્રસાર થાય તે હેતુથી પૂજ્ય શ્રીમોટાની જન્મતિથિ ભાદરવા વદ ચોથા તા. ૦૨-૧૦-૨૦૨૩ના રોજ “શ્રી પ્રભાશંકર પટ્ટણી વ્યક્તિત્વ દર્શન” પુસ્તકની ચોથી આવૃત્તિ રાહતદરે પ્રગટ થઈ રહી છે.

આ પુસ્તકની મર્યાદિત નકલો જ છપાવવાની હોવાથી જે કોઈ સ્વજનોને જથ્થાબંધ સંખ્યામાં ૧૦/૨૦/૫૦/૧૦૦.... પુસ્તકો ખરીદવા ઇચ્છતા હોય તેમણે પોતાનો એડવાન્સ ઓર્ડર નામ, સરનામું, ફોન નંબર અને પુસ્તકોની સંખ્યા ૨૦/૦૮/૨૦૨૩ સુધીમાં +૯૧-૯૮૨૫૮ ૬૨૦૬૩ મેહુલભાઈ પટેલને વોટ્સઅપ મેસેજ દ્વારા અથવા ફોન દ્વારા નોંધાવવા વિનંતિ છે.

પુસ્તકોનું ચૂકવણું હમણાં કરવાનું નથી. પુસ્તકની નકલો આવી ગયા બાદ ઓક્ટોબર મહિનામાં પુસ્તકનું પેમેન્ટ, (કુરિયર ચાર્જ સહીત) માટે આપને ફોન દ્વારા જાણ કરવામાં આવશે.

આશા છે કે વિતેલ યુગના મહારથીઓમાંના એક એવા પટ્ટણીજીના જીવનમાંથી નવી પેઢીને પ્રેરણા મળશે. કોઈકના જીવનને સહેજ ઊંચું લાવવામાં પણ એ ફળીભૂત થાય તો અમારો પ્રયાસ સાર્થક નીવડશે. ડૉ. શૈલેષ ગોટી.

મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી, હરિ:ૐ આશ્રમ-સુરત.

યાયના

(શાદ્દલવિકીડિત)

તું મારાં મદ, મોહ, મત્સર, પ્રભુ ! ને ક્રોધ સંહારજે,
મારાં સર્વ વિકાર ને વિષય તું બાળી, પ્રભુ, નાંખજે;
જે કેં આળસ ને પ્રમાદ મનથી કાઢી બધું નાંખજે,
ખાલી સાવ તરંગથી કરી મને હે તાત ! ઉદ્ધારજે.

ભૂલો, દોષ થતાં કબૂલ કરતો, હું પાય તારે પ્રભુ,
ને શિક્ષા મળતાં ન હું બડબડું, પ્રેમે સહી તે લઉં;
રૂહેવા જાગ્રત હું મથું, ત્યમ છતાં દોરાઈ આડો જઉં,
તે વેળા હૃદયે સતેજ કરજે હું મૂર્ખને હે પ્રભુ !

મારા સંકટને સમે સતત તું રૂહેજે સહાયે પ્રભુ !
હેંચે હિંમત કાપવા દુઃખ બધું, તું આપજે હે પ્રભુ !
સામે બાપ, ઝઝૂમવા બળ મને તું એવું દેજે પ્રભુ !
કે હાથે મુજ એકલે દુઃખ, તણો હું અંત લાવી શકું.

છોને પ્રાણ જતા રહે પ્રભુ, અને છો મૃત્યુ આવે કદી,
ને છોને દુઃખ-ડુંગરો, ન પરવા, માથે પડે તેતણી,
કેમેયે વીસરાય ના પણ જરીયે નામ તારું પ્રભુ !
તારી પાસ જ એટલું ગરીબ હું માગી રહ્યો છું, પ્રભુ !

— ‘જીવન દર્શન’, આવૃત્તિ-અગિયારમી, પૃ. ૩૪, ૬૦, ૬૧, ૭

હરિ: ૐ આશ્રમ, નડિયાદ ઉત્સવ

તા. ૨૪-૧૦-૨૦૨૩ મંગળવાર સવારે ૯-૦૦ ધ્વજારોહણ — દશેરા (વિજયા દશમી)

તા. ૧૨-૧૧-૨૦૨૩ રવિવાર દીવાળી - દીપાવલી (ચોપડા પૂજન)

તા. ૧૪-૧૧-૨૦૨૩ મંગળવાર વિક્રમ સંવત ૨૦૮૦ નૂતન વર્ષ પ્રારંભ (બેસતું વર્ષ)

નોંધ: જે સ્વજનોએ પૂજન માટે ચોપડા આપવાના હોય તેઓએ તા. ૧૧-૧૧-૨૦૨૩ ને સવારે ૧૦-૦૦ કલાક સુધીમાં આશ્રમમાં આપી દેવાના રહેશે.

જન્મદિન મંગલાષ્ટક

આજે મંગલ યોજના શુભ દિને કોટિ પ્રણામો તને,
'સો સો તું શરદો જીવો જગતમાં', એ પ્રાર્થાએ સૌ અમે,
કોટિ સૂર્ય સમા પ્રકાશદીપથી મુક્તિ સદેહે મળી,
તારા મંગલ જન્મથી વહી રહી શી ભાવ-ભાગીરથી ! ॥ ૧ ॥

તારા મંગલ જન્મથી બની ગયાં શાં ધન્ય માતાપિતા,
તારા ચેતન-જન્મથી સુરગણો આનંદભાગી બન્યા,
સ્વર્ગથી સુરગંગ આજ તુજ શાં પાયો પખાળી રહી,
તારા મંગલ જન્મથી વહી રહી શી ભાવ-ભાગીરથી ! ॥ ૨ ॥

પ્રીતિ પૂર્ણ પ્રભુ મહીં તવ રહી, ને ભાવ અદ્વૈતમાં,
સાક્ષાત્કાર કરી અનંત પ્રભુનાં તેં ગાન સુણાવિયાં,
તારી પૂર્ણ કૃપા વડે વહી રહી ધારા હરિનામની,
તારા મંગલ જન્મથી વહી રહી શી ભાવ-ભાગીરથી ! ॥ ૩ ॥

આત્માનંદ મહીં સદા વિચરતા, રહેતા છતાં અંગમાં,
અજ્ઞાતે રહીને તમે શિખવિયા આદર્શ મોંઘામૂલા,
કીર્તિ કે સ્તુતિની કરી ન પરવા, ના નામના તેં ચહી,
તારા મંગલ જન્મથી વહી રહી શી ભાવ-ભાગીરથી ! ॥ ૪ ॥

મોચ્યાં પાપ અમાપ તેં અમ તણાં, વૃષ્ટિ કરી ભાવની,
તારી પ્રેમલ પાંખમાં સ્વજન સૌ પામ્યાં શીળી છાંચડી;
મીઠો સ્નેહ દીધો ઘરિત્રી સમ તેં વાત્સલ્ય-મૂર્તિ બની,
તારા મંગલ જન્મથી વહી રહી શી ભાવ-ભાગીરથી ! ॥ ૫ ॥

સૌના દોષ અસંખ્ય ને અવગુણો ચિત્તે લીધા ના કદી,
સત્કર્મો કરવા તણી જીવનમાં તેં પ્રેરણા શી દીધી.
કસ્તુરી સમ મહેંકતી તુજ તણી સુવાસ ફેલાયેલી,
તારા મંગલ જન્મથી વહી રહી શી ભાવ-ભાગીરથી ! ॥ ૬ ॥

આજે મંગલપર્વને ઉજવવા સૌ પ્રેમી ભેગાં મળ્યાં,
ભાવોની શુભ અંજલિ સમર્પી સદ્ભાગ્યશાળી બન્યાં;
આત્માના પ્રતિબિંબની તુજ છબી આજે અલૌકિક શી,
તારા મંગલ જન્મથી વહી રહી શી ભાવ-ભાગીરથી ! ॥ ૭ ॥

હૈયાના મુજ હેતનું તિલક હો ને ભાવની દક્ષિણા,
અર્યા હો મુજ સ્નેહની તવ પદે ને દિલની વંદના.
પુષ્પો મંગલ-ભાવના શુભ ગ્રહી ને ઉર તારે ગૂંથી,
માળા આ મુજ પ્રીતની ધરી રહું સ્વીકારજો પ્રેમથી ! ॥ ૮ ॥

— પુષ્પાબહેન દલાલ

(Printed Matter)

Bi-monthly RNI No. GUJGUJ/2018/76364

Printed and Published by RAJENDRA BACHUBHAI
RAVAL on behalf of HARI OM ASHRAM - NADIAD
and Printed at Sahitya Mudranalaya Pvt. Ltd.,
City Mill Compound, Kankaria Road, Ahmedabad-
380022 and published from HARI OM ASHRAM -
P.B. No. 74, NADIAD-387001.

Hon'ble Editor RAJENDRA BACHUBHAI RAVAL